

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

מט

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050

רביעי
מט

ארץ אבותיכם : כב ואני נתתי לך שכם
 אחד על-אחך אשר לקחתי מיד האמרי
 בתרבי ובקשתי : פ א ויקרא יעקב ב-
 בניו ויאמר האספו ואנידה לכם את אשר-
 יקרא אתכם באחרית הימים : ב הקבצו
 ושמעו בני יעקב ושמעו אלי ישראל אביכם :
 ג ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני
 יתר שאת ויתר עז : ד פחו בפנים א-תותר
 כי
 לקביל-אפך הא-במיו ברם לא-אחניתא חולק יתיר לא תיסב ארי סליקתא בית-
 משכבי

רשי

כדנליס וכתנכת הנשאים : (כב) ואני נתתי לך - לפי שאתה טורח להתעסק בקטורתו וגם אתי כתיב לך נחלה שתקבר בה ואינו שם
 סחזור (יהושע בר) ואת עמנות יוסף אשר העלו מנוצרים קטרו כשכס : שכם אחד על אחיך - שכם ממש היא תהיה לך חלה א'
 יתירה על אחיך : בהרבי ובקשרי - כשהרגו שמועון ולוי את אשר שכם כתכסו כל סביבותיהם להודונו להם וחזר יעקב כלי חלמה
 כנגדן - ד"א שכם אחד הוא הכבורה שטלו בניו שני חלקים וזכס לזון חלק הוא והרבי יש לו דומים במקרא חלקה שכם (תהלים כא)
 כי תישתמו שכם תשית שוכא לפני לחלקים (הושעו) דרך ירחו שכתה חיס חלקו (צפניה ג) לעבדו שכם אחד : אשר לקחתי מיד
 האמורי - מיד עשו שעשה מעשה אמורי : ד"א שהיה נד אחיו באמורי : בתרבי ובקשתי - היא חקנתו ותפלתו : (ועין
 ב"ח) שם שכתב ד"א לפרש על חרסם של שמועון ולוי דהא לא עשו וידעו שהרי כעס עליהם ע"ו - ולע"כ כלאו הכי א"א לפרש עליהם דמה
 כתיבת טעם יהיה על שכתבו ליוסף ומני שלקחוהו שמועון ולוי בחרסם וקשתם והלא חריכה מזה הטעם ראוי שיתן לשמועון ולוי ולא ליוסף
 וד"ק) : (א) ואנידה לכם - (ב"ד) סקלגלגלית את הקן ונסלקה עמנו מכינה וחתם לחומר דכרוס אחרים : ראשית אוני
 היא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרוי מימיו (ב"ר) : אוני - כתיב כמו (הושע יב) מולתי חון לי - (ישעיה מ) מרוכ חונים -
 (ד) ולזין חונים : יתר שאת - דא יהייג להיות יתר על אחיך כהנה לזון כש"אית כמים : ויתר עז - במלות כמו (שמואל אב)
 ויתן עז למלכו ומי גרם לך להסיד כל אלה - (ד) פחו במים - הפחו והסבלה אשר מהרת להרחות כעסן כמים הללו המזיהרים
 למרזתם

באר רחובות דקדוקי רשי

(ד) עזום דמלת אוני תתפרש גם כן בענין צער כמו לא חלתי באוני ומתנו ופרשור"ל באכילי דלא יתכן כאן לזון הוצרך לפרש דזה הוא ענין
 כח ועבורה אוני (מיון קראפט) : (ה) החילוק שבין השם דבר ובין לשון פעל הוא זה כלומר שיתכן לדבר בזמן עבר כמו שחר
 (ער האטג'היט) הוא לשון פעל ונקוד אות ראשונה סוף השורש קמן ואות שנייה כפתח וטעמו (כל"א טראפק) לנמרי אחרכל הנקודות
 כזה

רשבים

מותי יהיה אלהים עמוכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר ד' מאות שנה שנאמר לאברהם : (כב) ואני - באותה הארץ
 כתיב לך חלק אחד יותר על אחיך שונשה ואפריס כראובן ושמועון יהיו לי לקחת שני חלקים בארץ אשר אני ובניו עתידים לקחת מיד
 האמורי ובתי ובקשתי כחלמות יאושע - ולאף על פי שכתוב כיהושע לא בתרביך ולא בקשתך ואתו פסוק בזני חלבי האמורי מוכר וכיון
 שאמר חכמים צרעה לא עברה את הירדן וכתוב כיהושע ואשלת לפניכם את הצרעה ויתרש איתם שני עולכי האמורי אשר בעבר הירדן
 לא כתיב ולא קשתך וכתוב של יעקב גרם להם : (א) ויקרא יעקב שלם בשטלים - האספו כי שמיים נפש הנדילו באלו שבע עשרה שנה
 ונעשו עם רב וכדכרי רבותינו (לשם) מאות חלף - את אשר יקרא אתכם ענין גבורתם ונחלתם : (ג) כחי וראשית אוני יתר
 שאת ויתר עז דיבר על אחד הוא - דרך המקראות לכפול את דבריהם (כ"א חחי) כמו חילי (כחי) חילי ומותי : וגם אוני ומותי
 הוא דכתיב מולתי חון לי וידיו תשכנה אוני כלומר כבודי אתה ומתוך כך חילי וראשית ממותי יתר על אחיך היה לך לשאת ויתר עז היה
 לך למלך על אחיך - חבל פחיה והסבלה היה לך כמים הנשפין לך אל תותר לא הסכרה ולא הולכות : (ד) כי עליות מושכבי
 חכי

וגו' ככ ואנא הא דבית לך נח בקרא דשכס חילק
 חר למתנא זמיר עד אהך די נסיבית מדיהון דאמוראי
 בעינן די עקתון לעונה נקמית ופניצית נתכון כסינפי
 בקמשי : א וקרא יעקב לבניו ואמר להיום אבני
 מסואביתא ואיתו לכוו בויא סמימא קוציא גנינא ומסן
 אנהון רצונקא ופורהניקהון דרשיעיא ושלגיתא דעדן
 מרה היא פתרא מתפנשין מביסר שבטי ישראל מקפין
 דרנשא דבתא דרביע עליה וכן דאיתגלי אחר שכינתא
 בן קוציא דעמיד מלקא משיחא למתי איתכסו מיניה ובכו
 אמר איתו ואיתני לכוו מה דאברע נתכון בסוף יומא :
 ב אהפנשו ושמעו וגו' : ג ראובן בוקרי אנת
 רוש חיל שמישי ושירו קריות הררורי חמי הו לך
 כבורותא ורבות בהונקא ומלכותא ועל די חטיבת כרי
 איתיהבת בבורותא ליוסף ומלכותא ליהודה ובהונקא
 ללוי : ד מדמינא לך לגינא קלילא דעלון לגורה
 נחלון

ואנא הא דבכיר ולך חילק חר זמיר על אהך לכישיה
 באדם דקטארה נסיב יתיה אבקהם אבוי דאבא מן דרז
 דנקרוד רשיעא ויתב יתיה ליצחק אבא ויצחק אבא יתב
 יתיה לעשו ואנא נסיבית יתיה מן דרז דעשו אחי לא פתרי
 ולא כמשי אלהיו בזכיתי ובעובדי טביא :
 וקרא אביו יעקב לבניו ואמר להון אהפנשו ואתני לכוו
 קוציא גנינא בויא סמימא ומיפו אררא דצדוקא ופורהניקהון
 דרשיעיא ושלגיתא דעדן מרה היא פתרא אהפנשו כרי
 עשרתי שבטיא דיעקב ומקפין לדרנשא דבתא דהון
 אביו יעקב רביע בנה בעינן די יתני להון קץ ברקתא
 ונתקרא מן די איתגלי ליה קץ איתכסי מיניה מן די
 אשת ליה פרעא איתבר מיניה חר אביו יעקב ובריי
 לבניו ובר בעיבדי טביא כריך יתהון : מן דאפנשו כרי
 עשרתי שבטי דיעקב ואקיפו דרנשא דבתא דהון אביו
 יעקב רביע בנה סכרון דהוא גלי להון סכרון ברקתא
 ונתקרא ואתכסי מיניה : ענה אביו יעקב ואמר להון
 אבקהם אבוי דאבא קס מיניה פיסול עשו אחי ואנא חיל
 דלא יחי בעיכוו ובר לביה פליג על אחי למיטל לכפלת קס טעון איתרנין ענין כרי עשרתי שבטי דיעקב
 כלהון פתרא ואמרין שמע מינן ישראל אביו יעקב ואתני יתהון ואתרעת מן
 לעלמי עלמין :

ראובן בוקרי אנת חילי ושירו צערי חמי הנה לך ראובן כרי למסב תלתא חולקין זמיר על אהך כבורותא בהונקא
 מלכותא ועל דחטיבת ראובן כרי איתיהבת כבורותא ליוסף ומלכותא ליהודה ובהונקא רבתא לשבטא לוי :
 פתו מדמינא לך כרי ראובן לגינא ועינא בעלוי בערה נחלון שטפין דלא יכלת לסוכרא יתהון ואתרעת מן
 קרמיהון כן אהבשת ראובן כרי בעובדך טביא דחטיבת לא תסיף למיחטי ועל דחטיבת ישחק לך :

שמעון

מבלל יופי

אלהים באפרים וכמנשר : (ככ) (שכס אחר) חלק
 אחד והוא מענין כראשית על שכס שניהם כי הכתוב
 נקראת צד ופאה וכן הפאה נקראת כתף שנות לס ולכתף
 השנית : (אחר) באפתה ובלוגם כלא סמיכות :
 מט (א) את אשר יקרא אתכם) ענין מקרה כמו
 ירמיהו מדוע קראני אלה יסעיה יד
 שתיס הנה קראתיך והדומים להם ופירוש את אשר מאשר
 כי את כמקום מן במקומות כי הוא לא הגיד להם אלא קצת
 מאשר יקרא באחרית הימים יש בקרוב ויש ברחוק כמו מלת
 אחר וזה ענינו וכשיכנסו לארץ לרשתה אמר להם כרוח
 נבואה קצת מאשר יקרא אותם יש בחלוקתה ויש בהצלחתהם
 כמלחמה עם אויביהם : (ג) (הרשאת) פירש בו
 ענין הגדולה והרוממות והוא כולל הבכורה והכהונה שרם
 מעלה ונשיאות ואמר ויתר עז על המלוכה כי המלך צריך
 עז והוקף כמו שאמר ויתן עז למלוכה ל שהיה ראוי שלשה

מעלות כמו שת"א בכירותא כהונתא ומלכותא ולכן שנה
 ושלש בכורי אהה כתי וראשית אוני ופירוש כרומר ירוון
 הגדולה והתוקף היה ראוי לך לולי שעלית משכני אבון
 והריקים פירש ענין מחילה והיא תפלה לשי"ת שיגביר
 הכפרה על העון וזו היא הכרחה שכרכו : (שאת) מקור
 בחסרון גון ובתוספת תיובת שאת בשוא לתקל על קריאת
 הארץ כי משפטו ע"מ האחרים חסרי הפא
 שאת ע"מ גשת : (ויתר) שם נדאב עכתבכי הוא תאר :
 (עז) תאר : (ד) (פתו כמים) שם
 ענין קלות כלומר תנועה
 ויתכן שהו כמו עז חסון עז זקלות היצר היה לך כמים
 חסון : הקלים הנגרים לפיכך אל
 חותר לא יתנה לך יתרון :
 (אל חותר) טבנין הפעיל ובה פהת ואע"פ שאין חלטי
 גרנית

כי עלית משכבי אביך אז הלית יצועי
עלה: פ ה שמעון ולוי אחים כלל חמס
מכרתיהם: ו בסדס לא תבא נפשי בקהלם
אל תחד בכרי כי באפס הרגו איש וברצונם
עקרורשור: ז ארור אפס כי עז ועברתם
כי

משכבי אביך בכן אחילתא לשוויי-ברי
קליקתא: ה שמעון ולוי אחין גברין גברין
בארעיתותכותהון עבדו גבורא: ו ברזיהון
לא-הות נפשי באיתכנושיהון למחך לא-
נחתית מן-יקרי ארי ברזיהון קטלו קטלו
וברעותהון תרגו שור סגארה: ז לית

רוגזיהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלטגון בעקב ואבדרינון בישראל:

יהודה

רשי

אחרותם לכן . אל תחור . אל תרבה לטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך ומהו הפחז אשר כחות : כי עלית משכבי אביך א
הלית . אותו שם שעלה על יצועי סביבה שהיה דרכו לסיים עולה על יצועי . פחז סם דבר הוא לפיכך שטעמו לזעלה וכלו נקוד פתח
ואלו היה לשון עבר היה נקוד חזיו קמן וחזיו פתח וטעמו לזעמה (ה) . יצועי . לשון משכבי ע"ש שניעשים אותו על ידי לכוין
וסדיקין והרבה דומים לו (החלים קלב) אם אעלה על ערמי יצועי (שם סג) אם זכרתיו על יצועי : (ה) שמעון ולוי אחים .
בעלה אחת על שם ועל יוסף . ויאמרו חיים אל אחיו ועתה לבו זכרנוהו מיהם ח"ת ראוהו חיי יהודה הרי לא הסכימו כהריונתו ח"ת בני השפחות
הרי לא היתה שאתן שלימה שנאמר והוא נער את בני בלסה ואת בני זלפה וגו' ושכר וחולון לא היו מזכרים בפני אחיהם הגדולים מהם על
כרחק שמעון ולוי הם שקראם אבותיהם אחים : כלי חמס . אומנות וזשל ריחיה חמס הוא כידים מקרכת עשו הוא ואלוהנות שלו היא
ואתם חמסותם אותה הימנו : מכרותיהם . לשון כלי ויון הסיף בלשון יוני מכי"ר תנחומא . דבר אחר מכרותיהם (ב"ר) כרחן חגורתם
כהגו עגנון ככלי חמס כנו . (יחזקאל ו) מכרותיו ומולדותיו והכו תרגום של אונקלוס (ו) : (ו) בסודם אל הבא נפשי . (ב"ר) זה
מעשה ומורי כשנתקבו שבעו של שמעון להסית את המדינית לפני משה ולמרו לו וזו אסורה חיונותת ח"ת אסורה בת יתרו עי התירה לך אל
יזכר שני כדבר זמרי בן סלוא כשיא בית אב לשמעוני ולא כתב כן יעקב : ובקהלים . כשיקחיל קרח שהוא משכטו של לוי את כל העדה על
יוטה ועל אהרן : אל תחד כבודי . שם אלי תיחד עמהם שמי של קרח בן ייזר כן קחת בן לוי ולא נאמר כן יעקב אבל כדברי יוסי
כשנתייחסו בני קרח על הדוכן נאמר (ד"ה א) בן קרח בן ייזר כן קחת בן לוי בן ישראל : אל תחד כבודי . כבוד לשון זכר הוא וע"כ
אתה נריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תיחד עמהם כנו (ישעיה וד) לא תחד אתם בקבורה (ו) : כי באפס
הרגו איש . אלו חמור ואנשי שםם ואינן חשובין כלם אלא כליש א' וכן הוא חומר בגדעון (שופטים ו) ובכיתה את מדין כליש אחד וכן
במזרים כום ורובכו רמה כים . וכו מדרשו . ופשוטו הרבה אנשים קורא איש כל אחד לעצמו באפס הרגו כל איש שכעס ועליו וכן (יחזקאל
יט) וילמד לטרף טרף חכם אכל : וברצונם עקרו שור . רצו לעקור את יוסף עקרה שור שנאמר בכור סרו דדר לו . עקרו אשרי טיר
בלע"ז לשון (יהושע יא) את סוסייהם תעקר (ח) : (ו) ארור אפס כי עז : אפילו כשעת תוכחה לא תלל אל אפס וזהו
שאתר בלעם מה אקוב לא קסה אל : אחלקם ביעקב . אפרוד זה מזה שלא יבא לוי במנין השכטים והרי הם חלוקים ד"א אין לך עניים סופרים
ומלמדי תינקות אלא תשמעון כדשיהיו

באר רחובות דקדוקי רשי

כזה פעל אכל כל דבר דלא שייך בו סוס זמן נקרא שם דבר וטעמו שקורין (טראפק) למעלה דהיינו קודם נקודה אחרונה כנו גער שער
זה ש"רש"י מודקדו כילו פתח וטעמו לזעלה כזה ע"כ שם דבר הוא פחז (אין חילוני) ואלו היה לשון עבר (ער החט
גאילט) כיו למכית חזיו קמן וחזיו פתח וטעמו למטה כזה ע"כ : והשתא דהוכיח דמלת פחז שם דבר הוא אם כן הולכנו
להסיף בקרא לשון פעל כי אין חיבור בתקרא בלתי לשון פעל לכן הוסיף רש"י בד"ה שלמני ולויהו הפחז אשר הפחז (אין חילוני
האשט גאילט) עיין שם : (ו) רצה לוותר לדעת התנחומא הכ"ק כמלת נוכרותיהם היא מנר הדין ולא מנר התמורה וחליפין ולדעת
האונקלוס תתחלק הכ"ק בגימל כדן אותיות ג"כ שהן נמוצא אחד והרי פאלו כתיב חגרותיהם (איהר וואהנג) : (ו) משום דכרישא
דקרא כתיב בסודם אל תבא נפשי בקהלם ואלו כן חמס בסודם ואלו כן חמס בקרה (זא חל וין גיט חיינין) ור"ל על
זאל גיט קומין הנפס לא תבא בסודם ואם כן חמס למוטיגי ולפרש מלת לא תחד גס כן נסתר לנקבה (זא חל וין גיט חיינין) ור"ל על
הכבוד ללן קאזררש"י על כורחין מלת תחד נוכח לזכר הוא בעבור דמלת כבוד לא תכונה כי אם בלשון זכר ומלת תחד גס כן לשון זכר
הוא וזה שכתב כמדבר אל הכבוד אתה כבודי לא תיחד עמם (דוא כבוד זאלסט דין גיש מייחד זיון מיט זיא) : (ח) רש"י מודיעך
בזה דמנינו לפענוים חוזה תיבות נמשות היסוך הפעולה עקרו שור לאו משמעיה (זיא הבין חיינו גווארצילט) רק היסוך הפעולה עקרו
שור זיא הבין חוזה גווארצילט דען (שור) ונקבא רחיה את סוסייהם תעקר גס כן לאו משמעיה (דוא זאלסט חיינו גווארצילט) אלא משמעיה היסוך
הפעולה

נתליו מנתליו מתקביו ולא יבילת למסוקלא יהוון ואסתחיתפת
 כן איתקבעת ראובו גרי די חטית לא חוסף ועל די חטית
 ישתפק לך ארום אתתשב לך באילו עלתא לאימא דשמיש
 עמה אבך בעבו דבלבילתא שווי דסלוקת עלה :

ה שמעון ולוי אחיו תלאמין מאני וינא שנינא
 למתטוב היא אשתמונדעקתהון : ו בעטתהון לא
 אתרעערת נפשי וקמקנשהון לשכם למתרכה לא אתחד
 יקרי ארום ברוגוהון קטלר מלקא נשולטנה וברעירתהון
 פקרו שור בעלי דקביוהון : ו אמר יעקב ליט הנה
 כבכא דשכם בד עלרו לגנה למתרכה ברוגוהון דתקיף
 ונתמתהון על יוסף ארום קשיא אמר יעקב אין שריו הנינו
 תריהון בתדא לית מליך ושולטו דיקום קדמיהון אפליג
 אחקנת בני דשמעון לתרין חלקין הולק חד שוק ליה
 מנו אחקנת בני יהודה והולק חד בני שאר שקטיא
 דיעקב ואבדר שקטא דלוי בנו בלהון שקטיא דישקאל :

יהודה

רשב"ם

אבך . וכן כתוב בדברי הימים וכחללו יצושי אחיו נתנה כבודו לכני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לכבודה כי יהודה גבר בחייו
 ולנניד מוננו והכבודה ליוסף . יצושי עלה כלומר יצושי היתה עולה . הרכה לשון פעל מתפשטים לשון פועל כמו כתתי כסף השדה נתון
 אני : (ה) מכירותיהם . אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים היו לרעה כלי ממס היתה אחותם
 מכרותיך ומילדתך לשון קרובים . אבל מכרותיהם לשון קורבה . אבל הריש כמקום המירק נהפכה לזר
 הוא . כמו כרך תחת כרך : איכד ושיכר וכן חרף ה' . ושרת את אחיו כלס משקל דגש . מכרותיהם לור פקטיש בלע"ו :
 (ו) כסודם אל תבא נפשי . יחי רגון של תבא נפשי בענתם כי כל אל סבתורה להבא פן או קללה או בקשה או ציווי לא יבא אל
 לעבר לכן אין לפרש לא באה נפשי : כי באדם שהרי באדם עקרו שור . כיוונת סוסיהם תעקר . (ז) ארום אפס . לא יבליחו
 באדם להגקס ולעשות רעה ולכן אינו חפץ בקהלם ובחיתורם יחד : אחלקם ביעקב . כי לוי נתפסר כשנים עשר שבטים כדכתיב
 כינשע

מכלל יופי

אחדאם שרשו אחד כפלים משליח אני אוהביאחב .
 ואפשר ישיה שרשו יתו ואמר תחד לשון נקבה כל
 הכבוד הוא הנפש : (כבודי) . נקראת הנשמה העליונה
 כבוד לפי שהיא כבוד הנוף ויקרו : (הרגו איש) בדבר שהוצא
 מבואר מי הוא הפועל והפועיל לא הוצרכו למלתא (איש)
 (איש) . דרך כלל כמו שמואל יד ואיש ישראל נש
 והדומים לה : (שור) . בחולם ענינו חומה והרגום חומה
 שור ורבו יעקב כאלעזר כתב שהוא כנוי למושל והוא
 חמור נשיא הארץ כמו שכנה הכתוב השדים הגדולים כאלים
 וערובים ופירוש אתר
 וכרש שור פירש שור ממש בשרשו וכן בשרש עקב .
 שערקו הבהמות כעס את (ז) - (אורו) . תפלה
 סוסיהם תעקר . וחז"ל אמרו שיהסך אפס כי כל אורו
 שירמנו ליוסף כענין כבוד שור הוא לשון חסרון הברכה
 בדל לו : כמו מלאכי וארותי את כרבותיכם : (כיעו) תאר
 ער 74 ופי'

גרי
 גברי
 רגוהון
 לא
 קטול
 לוי

אבך
 יקורבת
 די לכדון
 יום
 הספנות
 מהם על
 ת שלוי
 מונותם
 ב"ר) זה
 רה לך אל
 בעדה על
 בריבימים
 הוא וע"כ
 באדם
 אחד וכן
 (חזקאל
 אשרי טיר
 אפס וזו
 סופרים

ער שער
 הוצר כמו
 אין חילונג
 פין נדעת
 ס דכרית
 זיא
 ור"ל על
 לטון זכר
 י מודיע
 עקרו
 עשה היסך

כי קשתה יהלקם בעקב ואפיצם
 פ ה יהודה אתה יודוך אחיך
 ידה בערף אביך ישתחוו לך בני אביך :
 ט נור ארנה יהודה מטרה בני עליה
 כרע רבץ בארנה וכלביא מי וקימנו :
 י לא יסור שבט מיהודה ומחלק מבין
 קליו עד כי יבא שילה ולו יקתה עמים :
 אסרי

בראשית מט
 ח' ט'
 ט"ו

ח יהודה את אודיתא ולא בהיתתא בך
 יודון אחך ירך תרקיף ער בצל דבבך
 ויתבררין סגאד יהון מחורין קבל קדמך
 ויהון מקדמין למשאך בשלמך בני אבך :
 ט שלטון יהי בשרונא ובסופא יתרבא
 מלכא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי
 נפשד סליקתא ינוח ושרי בתקוף בארניא
 וכליתא ולית מלכו דתויגזעניה : י לא

עברי עביר שולטן מדבית יהודה וספריא מבני בגוהי עד עלמא עד דדיית משיחא

רדיליה

רשי

כמויטשטו של לוי עשאו ומחור על הגרמט לתרומות ולמעשרות כתיב לו תפוצת דרך כבוד : (ח) יהודה אתה יודוך אחיך . לפי
 מהוית את הראשונים בקנטורים המחיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בכרי רמיו לא אתה כמותם (ב"ר) : ירך בעורף אובין .
 כיוי דוד (שמואל בבב) ואויבי תתה לי עורף : בני אביך . על שם שהיו מנשים הרבה לא חמר כדרך שאמר יעקב : (ט) גור
 ארנה : על דוד נתבסח בתחילה גור (שמואל בה) כהיות שאלו חלק עלינו אתה המוליח והמביח את ישראל ולבסוף חריה כשהולכונו
 עיניהם וזהו שדרגם חזקלום שלטון יהודה כשרויח בתחלתו : מטרה . מנה שמדתיך כטרף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו והיה יהודה
 שמושל לאחיה : בני עליה . סלקת את עצמך ואחרת מה כעצמו . וכן כשריית תמר שהיה נדקק מומי לסיך כרע שכנגד כיוי שלמה
 (מלכים אד) חט תחת נפשו וגו' : (ו) לא יסור שבט מיהודה . מדוד ואילך חלו ראשי גליות שכבדו סרודים את העם כשכט
 שמונים על פי המלכות (ב"ר) : ומחוקק מבין רגליו . תמוידיס חלוציא ח"י : עד כי יבא שילה . מלך המשיח שהעליה חלו
 וכן תרגמו חזקלום . ומדרש הגדה שי לו שנאמר (תהלים עו) יוכילו מי למורא : ולוי קתה עמים . חמיפת העמים שהיו ד עיקר
 היא כיוסור כיוי וסיעתך ופצעים שכולת ממנו וכשה ארצות משמשות כלשון זה והם נקראים עיקר טפל כגון טון של כונף ושל כונף ושל ואל"ף
 (אוביג) שחמותי כחזיכס (וסוף לשון חרב) (יחזקאל כא) ושכאכת חרב ופי' חיימת חרב וכול לשון ויון) ואסור טמן . ח"ה
 יקח עמים חסיפת עמים שנאמר (ישעיה יא) חליו גוים ירושו ודומה לו (משלי לו) עין תלעב לאס ותבנו ליקתה חס לקבון קמעים
 שכטטה מפני וקתה וכגמרת דיתבי ונקשו אקתה ככזקי וכשרדע כמקסת וכמות (דף בו) ויכולה לומר קהיית עמים (ט) אקרי

באר רחובות דקדוקי רשי

הפעולה (הוא זאשט אוי וורליון) : (ט) כדי ללא תעשה לומר היו דבמלת יקתה שיון לעתיד הנסתר הוא ויביה שרשו קהה מלשון
 תקהינה עיניו רהימו עבין כריתיה דלא יתכן כאן חדא דלא שייך כאן עבין כריתיה וצוד דלפי זה קתה נוכחי ליה על משקל דבית ארץ לכן קאמר
 רש"י שהיו ר"ה היו עיקור כיסוד ושרזיקה וגימתי חסיפת עמים ולו (לכזו איהם) יקתה (דוא פר וחליבו טון פעלקור) :
 אה שכתם עוד דלשעים נוספת תמנה כגון כו"ף של כונף וכו' רעה לומר דמצינו כי יגוף וקיימא לן הדגש שתי הגימל מורה על חסרון כו"ף
 אות ראשונה מן השורש דשרא כגף שמש עינה דמצינו יסוד ועיקור של השורש נוספות אכן מה שכתב רחיה ממלת שבחמותי וכו' אין
 התשל דומה לכושיל כו"ף יחירי מן היכא דלפעמים חות השורש כלה ולפעמים נוספת וכוונת חמותי האלף נוספת לגמרי ואינה מן השורש
 עכן במלת אכתת חרב הא"לף היא תורת ט"ת וכאלי כתיב טכתת חרב גס במלת חשור עמן האל"ף נוספת לגמרי וכו' : ומה
 שכתב רחיה ממלת ליקתה חס וכן נגמרת אקתה כשוק חזכו' רעה לומר עבין כולם לשון חסיכה וקבון הוא : ומה דמסיים והיה יכול
 לומר קהיית עמים רעה לומר הסתא דהוכחנו כרליה גמורה דמדרך הלשון לפעמים להיות אות ראשונה מן השורש נוספת ח"כ היה יכול לומר
 אס

רשב"ם

כחצווע כחצא אשעון לכזו כלל לוי : (ח) יהודה אתה יודוך . הנפרס יסכחוך אחיך שטות הוא כידו . תלא לפי שנינה את הראשונים
 נטל חלכות מראשון ופי' שמועין ולוי אתה ליהודא הכל אתה יעמו לך אחיך הוד מלכות כמו שמוכיח סוף הפסוק ושתחוו לך בני אביך . וכן
 עבית תשודך עליו . תן לו משרותיך בחיך . וכן כדניאל ולא כגמו עליו אד מלכות וכן כשלמה כתיב הוד מלכות ויתן עליו הוד מלכות
 כדכתיב

ח יהודה אנת אודיתא על עובדא דתמר בניו בן
 לך יהודין אתך גתקרון יהודאי על שמך ידך יהפך
 לך כפצלי דבבך למפתח גרין להון בד יהודין קבל דתפוך
 יהון בןקדימין למישאל בשלמך בני אבך : ט כעמי
 אנת לך יהודה בני לגור בר ארנון רמן קטגליה דיוסף
 בני סלקת נפישך ומדינת דתמר תחי משויב גיח ושב
 בתקוף הא כשריא ותי קליחא דבד גח מן יקמיניה :
 י לא פסקין מלבין ושלטיין מדבית יהודה ופסקין
 מלבין אויביהון מנרעיה עד זמן רי ימי מלכא משיחא
 ועיר

יהודה לך יהודין כל אחך ועל שמך יתקרון פד יהודאי
 ודך יתפך לך כפצלי דבבך ויהונו מןקדימין ושלטיין
 בשלמך כל בני דאבך :
 כעמי אנת לך בני יהודה לגור בר ארנון מןקטליה
 דיוסף אף התיקא משויב מן היקא דתמר בני אף התיקא
 ובאי גים ושבוי בני קרבא הוי ארניא ויהיך ארניקא וליה
 אומא ומלכו דתיקום לקיבלך :
 לא פסקין מלבין מדבית יהודא אף לא פסקין מלבין אויביהון
 מןקדימין עד זמן דיימי מלכא משיחא דיהודה היא מלכוהא
 וליה

רשבים

דכרי הימים . יודוך . ימלכוך . כמו יהודוך . כדכתיב כי על כן עמים יהודוך : וכן יושבי ה' כמו יהושעי . הוד מלכות . אין היו"ל
 עיקר אלף מגורת חטופי פה פעל (של אות יו"ד) הוא כמו ישכ יא . שיאמר הו"א יהושעי . וכן מן ירה בים הורה . ויורו המורים . וכן איש
 לא הנה מגורת לא תוכו . וכן יאמר הו"ל . יודולה . הוגה זרחם . כלם עיקרים בראשם אות (יו"ד) וטפלת לפרקים וכלה
 אות (יו"ד) (ג"לוא"י) כמקומה : וישתמו . שתמלוך עליהם : בני אבך . לפי שמתרבי לאמהות בני אבך בני אבך אבל כשכירך
 יאחק את יעקב כתיב בני אבך : (ט) גור אריה יהודה כמו ובה כפיר ארעית . הנער קרוי גור כדכתיב בתוך כפרים
 דכתיב גורים . לפי שהקל וגבור יותר מאריה זקן ממשיל את יהודה לגור אריות : מטרף בני עליה . את יהודה בני לאמר
 שעלה מלטרף טרף באומות ומכרע ותשכב בעירך ולא יבא אויב להחריך ולהקימן מןקומך . וזו עיקר פשוטו . והמפרש במכירת
 יוסף לא ידע פשוטו של פמון ולא כחילוך טעמים כלל : (י) לא יסור שכט מיהודה . המלכות שניתן לו להשתחות לו כל אחיו שנים
 עשר לא תפסקו ממונו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מורעו עד כי יבא יהודה שילה . כלומר עד כי יבא נולך יהודה הוא רחבעם בן
 שלמה שכל למדש המלוכה בשילה שזה קרוב לשכס אבל אז יסורו עשרת השבטים עמנו ויעליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק
 יהודה ובנימין . יקרת עמים . קטילת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכתיב הוא רודה בכל עבר הנהר כתקבצוהם להמליך
 רחבעם כדכתיב וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו . ושכם אלף שילה כדכתיב ביהושע ויאסוף יהושע כל ישראל
 שכמה וכל הפרשה ולכסוף מפרש כל אילו הדברים היה לפני ה' בשילה וגם בשופטים הנה חב' השילה במסילה העולה בית אל שכמה וגו' וגם
 ברומיה ויכחו האנשים מאכס (ומגלה) ומשמרון וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראייה להתקבץ עם בני אדם ולכבוד
 משכן אשר בשילה הסמוך . ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש אבל תוסף בגדולה : (לא) רצה לפרש אלף עכללו
 של מקרא אתה מדקדק שמשילה וליך כתיב עשה :

מכלל יופי

ופי כיעוהו מלפלו : (ח) (יודוך) . פירושו יודו
 לך שאחיה ראוי למלוך עליהם לשון הוירוי ידוע : (בערף)
 הוא אחורי הפנים וכן ארו"ל ערף דלהדי פנים : (ט) (גור) .
 בעורקטן יקראו וחתם הכף כגור אחיה יהודה :
 (מטרף) . ענינו הלכיתה כחטיפה ותהכאה בכריתה :
 (עלית) . פרושו מטרף האוכים גתעלית במעלה
 גדולה או פירושו כשעלית מן הטרף רבצת ושכבת
 כארץ מאין מחריד : (כרע) . ענין הכנעה :
 (י) (שכט) . נקרא הראש והמושל שכט כי דרך
 המושל להיות שכט כירועור כי בידו שכט מוסר העם :
 (ומחוקק) . פירושו סופר כי דרך המשל להיות סופר יושב
 לרגלו . או נקרא בן המושל לפי שמשים החקים בארצו
 ופירושו שלא יסור מושל מוצעו : (מבין רגליו) . כמו
 דכרס כח היוצאת מבין רגליה דוצרה רומר מכניו :
 (שילה) פירושי בני והגבואה על דוד שהוא משכט יהודה .
 ופירושו לא הסור שררה מיהודה עד שיהיה לו יורש שיהיה
 מלך ואמר זה על דוד וכן יהודה ראשון לקבץ הנשיאים

ותכן שהיו מלשון האוכל הכוסר
 תקטיבט עניו ושרפו קהה והיו"ד
 כוכיו"ד יכר וענינו המולכה
 והשכירה וטעם הכתוב שלא
 יסור שכט מיהודה עד שיכא
 בני אשר לו מולדת העמים
 קטירפס
 יקה והוא שם בפלס קהלת
 (דברת בני האדם) . דגוש
 הקוף לרזפארית כדגוש
 שמות טו (מקדש יו) דפי'
 משמעות וקבול המצוה ופי'
 שאריו ישמעו העמים
 לקבל עליהם מה שיוצאו
 ולעבדו

עירו קרי יא אסרי לגפן עירה ולשקקה בני אתנו
 סוהו קרי בבס ביין לבשו ובדם ענבים סורתה :
 יב חכלילי עינים מגין ודבן שנים
 מקלב: פ יג זבולן לחוף ימים ישכן והוא
 לחוף אנית וירכתו על צידן: פ יד יששכר
 חמר
 בברמודה ישופון געוודי בהמר יחוררן
 בקעתיה בעיבור ובעדרי ענא: יג זבולן על ספר וממאי ושרי והוא יבבש מחוץ
 בספינן וטובימא ויכול ותחומיה יהי משי על צידון: יד יששכר עתיר בנכסין
 ואחסנתיה

רשי

(יא) אסרי לגפן עירה - כתבא על ארץ יהודה שתא עוסקת יין כמעין - איש יהודה יאמר לגפן עיר אחד וישענו חנני אחת ומשוק
 אחד בן אתון אחד: שורקה - ויורה ארובה קורי ירא כלע"ו בבס ביין - כל זה לשון רבוי יין - סנחה - לשון מין כגד הוא ואין לו דמיון
 במקרא: אוסרי - כמו אוסר דונחש (תהלים קיג) מקימי מעפר דל (שם קכג) היושבי בשמים וכן בני אתונו כענין זה (י) ואונקלוס
 תרגם כמלך המשיח - גפן הס ישראל - עיר וירושלים - שורקה ישראל (ירמיה ב) ואנכי נטעתך שורק: בני אתונו - יבנו היכליה
 לשון שני האיתון בספר יחזקאל (יחזקאל ט) ועוד תרגמו בפנים אחרים - גפן אלו נדיקים - בני אתונו עברי אורייא חאלוסן על שם
 רוכבי אתונות לחרות - בבס ביין יהא חרגון טב שניכעו דומה לין ונכעוין הוא כלשון סוטה שהאשה לוכשת ומסיתה כן את הזכר ליתן
 עיניו בה - ואף רבותינו פירשו בגמרא לשון הסת שטרות במסכת כתובות (דף קיא) ועל הין שחא תאמר אינו מרוב ת"ל סוטה :
 (יב) חכלילי - לשון אודס כתרנומו וכן (משלי כג) למי חכלילות עינים שנקדרן שתיין עיניהם חלדיין (יא): מחלב -
 מרוב חלב שהיא כהריו מרעה טוב לעדרי גאן - וכן פירש הונקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולכן שנים יהא מרוב חלב - ולפי תרגומו עינים
 לשון הרים שזם נופים למרחוק - ועוד תרגמו בפנים אחרים לשון מעיינות וקילוח היקבים געווייקים שלולשון ארמי גוא במסכת
 ע"א (דף ער) געוא ארתחו יחוררן בקעתיה תרגום שנים לשון שני הכלים: (יג) לחוף ימים - על חוף ימים שהיה ארלו
 (יבמות טח) חוף כתרנומוסמר מרק"א כלע"ו והוא יהיה עניו תדיר אל חוף אניות במקום הנמל שאניות עבדות שם פרקטיא שהיה זבלון
 עוסק בפרקטיא ומנתיא מוון לשכטישכר (תחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר עשה (דברים לג) שמה זבלון כאלהך ויששכר
 באלהך זבלון יולא בפרקטיא ויששכר עוסק בתורה באלהים: חמר וירכתו על צידון - סוף גבולו יהא סיוך לצידון וירכתו סופי כמו זלירכתי
 המעכן: (יד) יששכר חמר גרם: חמר בעל ענמות סובל על תורה כחמר חוק שמשעיין אותו ושאוי ככד: רובץ בון
 המשפחים - כחמר המהלך ביום וכלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוכץ לגות רוכץ בין בתחומין בתחומי העירות שהולך שם פרקטיא:
 רא

באר רחובות דקדוקי רשי

גח כאלן קהת עמים בלתי יוד בתחלב: (י) דהא ודאי חין למרס בנות אוסריהו דלכינוי (כל"א מיון בונד) תקשה וכו' יעבא חנד
 כלום (האט דען יעקב וואו גבונדין) רק דעתו לכרך ליהודה שיאגוד לגפן אחד עיר אחד אללא ודאי היו"ד נוספת לגמרי וכאלו כתיב אוסר
 לחוריה ומכאירם"י על זה ראיות כי גם בעלות מקימי היושבי בני אתונו היו"ד נוספת וכאלו כתיב עוקים היושבי בן אתונו:
 (יא) בעיניך ראית כמות חכליליהם ארבעות איות שורס וקייאלן דאין נמצא תיבה יותר מן שלש איותיות שורס וכאשר נמצא תיבה בת
 ארבע איותיות שורס אמרו שהיא מורכבת מן שני שרשים לכן דהא דעלת חכלילי מורכבת מן שורס חין ומן מלת לי ואמר כל חין
 חומר

רשבים

(יא) אסרי לגפן עירה עיר בן אתונות נריך לקשור לגפן אחת להענינו מרוב ענבים: ולשורקה אחת בני אתונו: כפל לשון
 כדכתיב בשלמה וישראל יהודה רבים איש תחת גפנו ואיש תחת תחתיו וחזופע ביין היו: בבס ביין לכשו לאחר שברו הענבים ודורכין
 איוון בגיטות וזלכסין בגדיהם כדריכת הינות - כדכתיב בידוע אדום ללבושך והנדיך כדורך בנה - וכתב גם וכל זלכסוי אנחלת
 ואחר הדריכה שותים את היין ולכן הוא אומר חכלילי עינים מין - כדכתיב למי חכלילות עינים למאחרים על היין
 סוטה

ועיר בניו וקדיליה ותומסון עקמיא : יא מה יאי
 בלכא משיחא דעמיר למיקום מדבית יהודה אפר תרצוי
 ונהיה ומסדר טרדי קרבא בעלי דבכוי ומקטל מלכין עם
 שרלטיהון ונלית דיליד ישראליו דיקום קמבוימסמק פוורקא
 מן אדם קטיליהון לכושוי מענגענין באדמא מדבא לעצור
 דענבין : יב מה יאין היגון עיגוי דמלכא משיחא
 כחמרא זביקא מן למיחמי גילוי ערעין ושדיות אדם זבאי
 ושווי גמון מן חללא דלא למיכל חטוף וצניסא ורבוץ
 יסקמון טוודוי ומעצרתיה מן חמרא ונילקחתי יתנובו מן
 עללקא וקו דירין דעאן : יג וכלון על ספרו וקא
 ישרי והוי יהא שליט במחזיון וקבכש תפרכי וקא
 בספיקתא ותחומיה ימטי עד צידון : יד יששכר
 תמיה באורייתא ושבט מקיף יבדע בוגי בוקמיא והיא מרבע

וליה עתידין דישמעבדון כל מלכותא דארץא :
 מה יאי הוא מלכא משיחא בערעיר למיקום מדבית יהודה
 אפר תרצוי ונסיק לקרבא לקביל שנאי ומתקטלן מלכין
 עם שלטינין מסמק גהריו מדם קטיליהון וימור
 וילקמיה מן תבב גבריהון לכושוי מענגענין באדמא והיא
 קבמי לרעום עיבין :

מה יאין איגון עיגוי דמלכא משיחא למיחמי מן חמרא
 זביקא מן מלמחמי בחין גילוי עריות ושפיכות דם זבי שיגוי
 פתני פתלכה ממיכל בחין חסין ונולין וסמחון טוודוי מן
 גרפי ומעצרתיה מן חמריה ויתורוי וילקמיה מן סגיני
 עברר וערין דען :

יששכר שקטא מקיף ותחומיה ימטי קומצע ביני תרין
 תחומייה :

ביני

רשב"ם

ותוא

פניה לשון נגד : (יב) תכלילי אדמות עינים קרוין כן . ולכן טכיס משתיית חלב . כדכתיב שתיי יימי עם חלבי . וכן כלל
 כסף וכלל מתיריין וחלב . ולכן כונו לכן . כשהוא דבוק יחמר ולכן . כמו מן חלב וחלב לן : (יג) לחי ימים . שפת היס
 מהיס חוקף עם ותחמך . ואם תחמר מה כלע מאחר שפעת היס גבוהה מאוד ואין יכולין לרדת עם לקנות סחורה לכן הוא מרעש והוא
 לחוף חיות במקום הנמל והספה גבוהה וכלא האניות וכלאין יושבי הארץ וקונים סחורה זבאניות : עד צידון . שהוא מקום סחורה רפה
 כדכתיב סוחר צידון ועוכר ים מילאוך טיעיה וכתיב כושי צידון כי אמר ים עיגון היס וגו' ולכן אחר משה שמה וכולון כחתיך היס לסחורה :
 (יד) יששכר חמור גרם לא ככולון סהלך עם עוכרי ימים לסחורה אלא עוכר אדמתו והיא כחמור בעל אחרים חוק מליי בין המעצתים
 תחומי העיר לתרום ולעבוד את האדמה . כדכתיב על כל מים משלמי רגל השור וחמור . לתרום ולרועין אחר משה שמה
 וכולון

מבלל יופי

בערי אלכחול והטעם כי
 כאשר אחרים כותלים עיניהם
 כמון שהוא אלכחול כן יחול
 כואחות בנין :

ולעבדו וזה היה לרוד וכל
 שכן למרד המשיח :
 (יא) (אסרי רגפן) .
 יסוללכרות .

כופני המקף : (יג) (לחוף ימים) . ענין כסוי כמו
 הופה והוא הנמל ונקרא כן לפי שנסהריו כו הספינות כופני
 הרוחות מלשון דכריס לנ הופף עליו כל היום או יהיה
 ענינו שפת ימים ונקרא כן לפי שגוררין שם הספינות מדברי
 ר"ל שאמרו לא יחוף ראשו בארמה אש החופפת כיוס ותוא
 חוכך הראש וגרירתו איגא רבלעז : (וירכהו) . בהיו
 הנקבה כלומר פאה ארצו יהיה צידון כמו שמתכו ולירכתי
 המשכנימה : (על צידון) . כמו עד וכן יחושעב על
 המעברות : (יד) חמור גרם . החסך הכף כחמור :
 (גרם) . ר"ל חמור בעל עצם והוא סמוך ר"ל חוק וסובל משא
 כבדו"א ויש שכמו לסבול
 וכשר גרם כשם רכיונה פירש
 סכור שחיו יכול לזון מתקונו
 וממנה ועמנותיהם ירם :

פירושו מרוב הענבים
 יקשרו החמור בגפנים ואם יאכלם או יקלקלם לא יחוש ויש
 מפרשים שיטעון חמורו מופן אחד וכן מרוב היין אסיר צרה
 וכפס בגדיו וכפל הענין במליות שונות וכל זרה דרך
 הפלגה : (אוסרי) . היור נוספת וכן בני אתנו ומ"ש עיריה
 וכן בני אתנו הוא כפל ענין במלות שינות : (עירה) .
 בהסתר עין הפועל וענינו החמור בעורו קטן : (ולשורקה) .
 הוא המשובח ממיני הגפן וכתב ה"ר יצחקן גיאת שרהוא
 מין הטוב מן הגפנים שהענבים לא ימצא בהם הרצן .
 (כס) . לעולם כסודר וולתי שני מקומות שבא בערו
 וזה האחד : (פונה) . פירוש כסותו : (יב) (הכלילי) .
 תאר ומשקלו פעליל . וענינו ענין ארמימות כי פניו ועיניו
 יהיו אדומים מרוב שהיית
 היין כמו משלכני רמי
 חבלולות עינים בישותה
 היין יהיו פניו ועיניו אדומים
 אמר עינים על המראה כמו
 ואלוי שהוא הפוך מן כחלת
 עיניו וכפלה בו הלמד והוא
 כענין מחול העינים הידוע
 ומורגל כדברי רבותינו וכן

בראשית מט ויחי

אונקלוס

חמר נרס רבין בין המשפתים : טו וירא
 מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה נוט
 שכמו לקבל ויהי למס-עבד : ס טו דן
 ידיו עמו כאשר שבטי ישראל : יז יהי-
 דן נתש עלי-דרך שפיאן עלי-ארח הנשך
 עקבי-סוס ויפל רכבו אחר : יח לישועתך
 קניתי יהנה : ° ס יט נד נדוד יגודנו והוא
 יגוד

חבושי

עממא ומחתי תתקם בפלישתאי כחיג-חורמן
 על-שביקא יקטיל-גברי משרית-פלישתאי פנשין-עס-נלאין ועקר-סוקון-והתיכון
 וימר-רוקביהון לאחורא : יח לפורקנך סברית יי : יט מדבית-נד משרית-

מוזינין

רשי

(טו) וירא מנחה כי טוב - ראה לחלקו ארץ מכובדת וטובה להוליא פירות : ויט שכמו לסבול - עולתורה ויהי לכל אחת
 ישראל לזמן עובד לפסק להם הוראות של תורה ודרי עבדן שנאמר (ד"ה א יב) ומכני יששכר יודעי כינה לעתים לדעת חכי יעשה ישראל
 ראשיתם מאתים ראשי סנהדרות העמיד וכל אחיהם על פיהם : ויט שכמו - הספיל שכמו כמו ויט שמים הטו אחיכם -
 ואנקלוס תרגמו כפטים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחנות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו לזמן עובד :
 (יז) דן ידיו עמו - ינקום נקמת עמו ופלטתים כמו כי ידיו ה' עמו : כאשר שבטי ישראל - כל ישראל יהיו כאחד עמו ואל
 כלם ידיו ועל שאשון ככה נכוחה וזועד ים לפרס כאחד שבטי ישראל כמו יוסף שכשכטים הוא דוד סבא ניהודה : (יח) שפיאן - הוא כחש
 ואומר חיי שקרוי כן על שם שהוא טעף כמו (בראשית ג) ואשה תשופנו עקב - הנושך עקבי סוס - כך דרכו של כחש ודמוהו לנחש
 הנושך עקבי סוס : ויפול רוכבו אחר - שלא נגיבו : ודוגמתו מינו כשמשון (שופטים יז) וילפת את שני עמודי התור ונותר
 ושל הגב מתו - ואוקלט תרגם כמו חורמן שם מין נחש שאין רפואה לכשיכתו ויהוה לפעונו וקרוי חורמן על שם שזנבה הכל חרם וכפי תנאי
 כמו שתן יכזון יארום : (יח) לישועתך קוירתי' - כתנכא סינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר (שופטים יז) זכרתי וחזקתי אך
 הפעם וגו' : (יט) נד נדוד יגודנו - כלם לשון נדוד הם וכך חזרו מנחם - ואם תחאר אין נדוד כלל שני דלתין יל נדוד שם דבר כריך שני דלתין
 סך דרך תיבה בת שתי אותיות לכפול כפופה ואין יסודה חלף שתי אותיות וכן אשר (בושלים ב) כספור למוד מגורת (איוב ב) שבעתי
 כדודים (שיששים ה) שם כפל שדוד מגורת ישוד נהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגורה אחת הם וכשהוא מדבר כלשון יפעל אינו כפול כמו
 יגוד יגוד ירום יאוד יסוב וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתרום ויתכולל יתעודד : וכלשון מפעיל (תהלים
 קמו) יתום ולאומה יעודד לשוכב יעקב אליו (ישעיה נח) ומזוככ כתיבות יגודנו האומר כאן אין לשון שיפעלונו אחרים חלף כמו יגוד היומם
 כמו בני ילאוני ילאו ומני ג' נדוד יגודנו ג' דודים יגודו היומם שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוקן עד שנגכסה הארץ (יב) והוא
 יגוד עקב - כל ג' מדיו ושוכו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש : עקב - פדרך וכתמילותם שהלכו ישוטו
 כמו

באר רחובות רקדוקי רשי

אומר לי אכן רשי רוצה לפרש המקרא על דרך פשוטו לכן קחמר בתרגומו לשון חזק (כל"א ריע) : (יב) רשי מודיעך כזה דכמלת
 יגודנו גם כן האורש ג' ד' כמו בעלת ג' דוד והא דכתיב יגודנו כדל"ת מלא בעבור דיע חילוקין שם דבר לבין לשון פעל כי כשם דבר
 כא

רשבים

זכרון בלאתיך יששכר באהליך : (טו) וירא - יששכר מנחת האדמה כי טוב יותר מללאת למרחקים ואת הארץ כי נעמה ומללאת
 כדכתיב אל המנוחה ואל הנחלה - ויט שכמו לסבול עול של מלכי ישראל ויהי לזמן עובד לתת למלכים יציאר תבואותיו כדכתיב ואת
 שדו תוכם יעשר - זהו עיקר הפשט וכשורת עושר הוא לשבת יששכר : (טז) דן ידיו עמו - המפרש על שמשון לא ידע בעומק
 שאונו של עקרא כלל - וכי יעקב כל להטנכאות על אדם שנטל ביד פלשתים ויקרואת עיניו ואת עם פלשתים בענין רע - הליכה מלילה -
 אך

ימינו מחובי אהוי : טו ותקא ביהא דעלקא דאהוי
 ארום טוב וחלקא דארעא דישראל ארום בסימא היה
 בניו בן ארכיו דקפי למלצי באוכימא ותו ליה אהוי מקמי
 דורוגין : טז כדבירין עמיד דייקום גברא דידון ית
 עמיה דעין דקשוט כדא ישמעון ליה שבטא דישראל :
 י זיה גברא דיתקמר ויקום מדבית דן מדמי לחורקנא
 דרביע על פרשת אורחא ולרישי חיוון דקמין על שכילא
 דנבית סספא בענקביה ונציל מן אימתיא רבביה מתפרקיד
 לאחוריה תיגדון יקטיל שקמיון בר קנות ית כל גברי
 פלישקאי לפרשנא ולבגלא ונעקר סוסיתאון וקמונר
 דקוביהו לאחורא : יח אמר יעקב בדקמא ית גרעון
 בר יואש וית שקמיון בר מנות דקמיון לפרוקון ליה
 לפרוקניה דגרעון אנה מוסבי ולא לפרוקניה דשקמיון אנה
 מודיק דפרוקניהו פירקן דשעמא אלהין לפרוקנה סביר
 ואודיקית יי דפרוקנה פירקן עלמין :

כ"א אלא לפורקני' דנטיח כן דוד דהוא עתיד לפורקיה ית בני
 ישראל ולחפוקיהון מנלותא ולפורקתא שניא' כפשי :

יש שבטא דגד יעברון מוויגין עם שאר שבטיא ית
 בתלי ארענא ויהיון יבקשו קמיהון ית עמורביא דארעא ויהיון
 יתדרוון מוויגין בסופא בגמיון סגיאין וישרון בשליהא
 להלאה מן עיבר יורדנא דבין אתרעון ותנת להון ואתמקלי אהפנתהון :

ותו אית מקדשא דאתקרי מנחתא פארום טוב הוא ונת
 ארעא ארום שמיגין אינון פיריה וארבון כפיה למלצי
 באוכימא ותוון ליה כל אהוי במקי מיסין :

יהו פרוקא בעמיד למיקס יתקיף ויתנאה על כל
 מלקותא והוא יהו פובמי לחיויא דרביע באורחא ולחורקנא
 דקמין בפרשת אורחא דקמא לסופא בענקביה ומן
 אימתיא מספבר רוכביה לאיתקפיה לאחוריה והוא שקמיון
 בר מנות דאימתיא על בעלי דקפוי דתלמיה על שגאוי
 ומקטיל מלבין עם שלטוין :

אמר אביון יעקב לא לפרוקניה דגרעון בר יואש סבית
 בפשי דהיא שעה ולא לפרוקניה דשקמיון דהוא פירקן
 עבדי אלא לפרוקנא דאמרת במימרך למיתי לעמד בני
 ישראל ליה לפרוקנה סבית גפשי :

מדבית גד יקרו משירון מטקמין ויגיו ואינון יעברון ית
 ישראל ית ירדנא ואינון יתסגו יתהון ית ארעא דקנעו
 וקברו בן יתרוו בשלם למשכניהון :

יהיון יתדרוון מוויגין בסופא בגמיון סגיאין וישרון בשליהא
 להלאה מן עיבר יורדנא דבין אתרעון ותנת להון ואתמקלי אהפנתהון :

כ טובו

רשב"ם

אך על שנתו שלדן כתבא שהיה מאסף לכל הממות וגם כיהושע כתיב וכמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל הימים בין בימי משה
 בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה נרץ להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לזכר כל הנחשלים אחריהם בדרך ולהנסק מן האומות
 כי נבחרים היו - לכן אמר יעקב דין ידיו עמו - ינקום נקמת עמו כאחד כל שבטי ישראל היה מוקם נקמתו ומשמרם מרודפיהם כמו כי ידיו
 ה' את עמו וגו' דס' עכדין יקום ונקם ישיב לריו - וכמו ידיו בגוים מלא גיות מתן ראש על ארץ רכה : (יז) יהי שכתו של דן כמש
 על דרך להרוג את האומות - ויפול רכבו האויבים כופלים לפניו : (יח) ליטעתך קויתיה' - שמיטס אותך משגכך על
 האומות : (יט) גד גדוד ישראל יגדו אחריו כשיסו הולכים לזלמנת יהושע - וכדכתיב' מלוגים תעברו לפניכם וכשכונגד טן
 כמלמנה

מבלל יופי

(עקביסוס) - דגשהקוף להפארת מפני השוא סימן אחד
 זכסימן צ"ג הנפרד עקב
 זעם המגן עקבי סוס רוח והקבוץ בסמוך בפרתח
 לשני העמודים אשר הכית נכון הפא אם היא גרונית כמו
 עליהם ושלש אלפים אשר על ח"ר עגלי' ובא זרה הפא
 הגג הם הרכב המפל אחר בחירק אף על
 כאשר ישון הנשע בעקבי הסוס פישיא גרונית ודגש הקוף
 וימול רוכבו אחר - להפארת : (רוכבו) -
 פירוש רוכב בו או עליו -
 (יט) (גודנו וגוד) - ענין גודך ר"ל גוד יבא עליו
 שיגודנו ויש לפרשם ענין כריתה מלשון ארמית דכאלד
 גודאילנא : (והוא יגוד עקב) - כלומר לסוף ואמר לסוף
 עקב

שעומסין עלי מזה אחד ומזה אחד וכלעו באל"ש והוא כל
 כך חוק שרובץ תחת משאו בין המושפתים כשירצה לגוח
 מעטוקם עמהם :
 (טו) ידיו עמו - כמו כי ידיו' עמו ארי ידיו ה' דינא
 דעמיה והטעם כי דן יקום נקמת עמו כל שבטי
 ישראל כאחד וירמוו לשמוען אשר לקח נקמת ישראל
 מפלשתים והרג מפס עם רב :
 (יז) (שפיפוף) - שרשו שפף בשקל דכריס לב' ישומון
 ואפשר שיהיה שרשו שפה ועין הפועל כפולד כמו
 תהליס הגוני מן הגה ולפי ששף שאר בעלי חיים
 נקרא כן מן כראשיתו הוא ישובך ראשו והיה שוף ושפה
 בענין אחד והוא מענין איוכלנ ושפו עצמורנו :

וְגַד עָקֵב : ס כ מֵאֲשֶׁר שְׁמַנְהָ לְחִמּוֹ
 וְהוּא יוֹחַן מֵעֲבָדֵי-מֶלֶךְ : ס כֹּא נִפְתְּלָהּ
 אֵיקָה שְׁלֵחָה הַנְּתִן אֲמֵרֵי-שֹׁפֵר : ס כֵּב בֵּן
 פֶּרֶת יוֹסֵף בֵּן פֶּרֶת עֲלֵי-גֵזֶן בְּנוֹת צִפְרָה
 עֲלֵי
 פִּירִין יְהוֹרִמוֹן וּמִבְּרֵכִין עֲלֵיהוֹן : כֵּב בְּרִי דְיִסְגִי יוֹסֵף בְּרִי דְיִתְבַּרְךְ-כְּטוֹפֵן דְּגַצְבַּע עֲלֵי-

עֵינָא

רש"י

כמו (תהלים עז) עקבותי לא נודעו וכן בעקבי האזן כלשון עגור טריא"ס : (כ) מאשר שמנה לחמו . ואלה הבא מחלק
 של אשר יהא שוין שיהיו ותיס תרובים כחלקו ויהא מושך שוין כענין . וכן כירכו משה וטובל כשמן רגלו כמו ששנינו במנחות (דף פח)
 פעם אחת הוטרכו אנשי לודקיר לשון וכו' : (כא) אילה שלוחה . זו בקעת גניוסר שהיא קלה לשל פירותיה כאלה זו שהיא קלה
 לרון . אילה שלוחה אילה משולחת לרון : הגותן אמרו שפר . כתרנונו : ד"א על מלחמת סיפרא כתבא (שופט"ו ד)
 ולקחת עמך ושרת"א פים חזי חכמי נפתלי וגו' והלכו שם כוריות וכן נאמר שם לשון שלוח (שם) בעמק שלח כרגלי : הגותן אמרו שפר .
 על ידם שרו דבורה וברק סירה . ורבותינו דרשוהו על יום חבורת יעקב כשברער עשו על הקערה החסכת סוטה (דף יג) ותרנומו יתרו
 עדיכיה וטוב חבלי והוא יודה על חלקו אמרו שחיס וטבח : (כב) בן פרת . בן חן והוא לשון ארמי אמרו כוונתה לרבי שמואל בסוף
 בבא מציעא (דף קט) : בן פורת עלי עין . חנוניו על העין הרואה אותו : בגות צעדה עלי שור . בגות מוריס היו צועדות
 על החומה להסתכל כיפיו בגות הרבה נעדה כל אחת ואחת בחוקים שמוכל לראותו חסם (ד"א כ"ל . כ"ל) ראשון הוא שור תומה וכו' (ל)
 עלי שור . על ראייתו כמו (במדבר כד) אשרנו ולא קדום . ומ"א חס רבים וזה נוטה ליישב פוקרא . פרת ת"י וישנה הוא תקון הלשון
 כמו (קהלת ג) על דברת בני האדם (ג) : שור . כמו לשור (יד) : ד"א עלי שור . כשכיל לשור (עו) . ותרנוס של
 אונקלוס בגות נעדה עלי שור תרין שטין יפקון וכוונתו יוכי' וכתיב בגות על שם הכות ונעדה בגות כלשמה שטלו חלק כשני עברי הירדן כרו
 דיסני יוסף פרת לשין פריה ורביה ויש ע"א בו המתשכים על הלשון כשעה שחא עשו לקראת יעקב בכלן קדמו הלמות ללכת לפני בנייהם
 להשתחוות וברחל כתיב נגס יוסף ורחל וישתחו . אמר יוסף השע הזה עיני רעה שחא יתן עיניו בחמי יאל לפניו ושרכא קומתו לכסותה
 והוא שרכו אכיו בן פרת הגדלת עמך יוסף עלי עין של עשו לסיכך וכו' לגדולה : בגות צעדה עלי שור . להשתכל בן כחיתך על
 נכרים

באר רחובות דקדוקי רש"י

באר השורש בשלימותו וכלשון פעל תחסר דל"ת חדא : ואם תקשה לדעת רש"י יקרא חלל השם דבר בשלימותו כשני דל"ת"ן הלא מלת גז
 הוא שם הלישואף על פי כן חיבורו כדל"ת חדא זה חשני רש"י בעלמו לבי"ש ויאל דכויבת גז שם הלישואף השורש גזר רק גזר וכלשון
 גזר גזר ויטוק לא הכונן כדברי רז"ל וקיימא לן כל שורש שלות אחרונה שלו"ה אלו תחסר ה"א דכסוף השורש ונשאר חס כן גזר לחודיה
 אפילו בשם דבר חלל שורש גזר כה השם דבר בשלימותו : ומה שכתב כלשון יפעל דנה לומר כשהפעולה עומד בעלמו כחלות
 (דוויצק נשעיהו חן איהם ועלכין חין גריבתייט) חו"חן דרכו להיכפל החות כוונתו ירום ישר יסוף כי כולם פעלים עומדים
 הם : ומה שכתב כשהוא מתפעל דנה לומר כשהפעולה עומד נס כן בענינו חלל הוא בחוץ (דוויצק נשעיהו חן איהם ועלכין
 חין שחאריקייט) חו"אפילו השם דבר דרכו להיכפל החות כוונתו יתרום יתגודדו"ו : ומה שכתב חו"אפילו חתרים רצה לומר
 כשהפעולה יונח לאחר חן הרחיות שהביא לא הכתי כי כולם לש בה ושיכס ועודד לאו כלשון הפעיל הנה רק לשון פיעל הדגש ואפשר לתקן
 דרש"י סבר אף דהנה לשון פיעל הדגש מכל מקום נחשבים לשון הפעיל כחולת לש"ה הוא לשון פיעל הדגש ואחרונה הוודקדקים שחששם
 לשון הפעיל וכלו כתיב הלמוד : ומה דקאמר עוד יגודמו החומר כחן וכו' נמשך דלפעיל מיניה כתב רש"י דמלת יגודדו לשון
 פועל עומד בעלמו הוא וקיימא לן בפעלים העומדים לא יתכנו כיטיים הדברים כגון נו חלל כשויכסעודדים כמו עומדו לכן קאמר רש"י
 יגוד היינו ורצה לומר כחות ירון כאלו נכתב"א חתי מלות יגוד היינו (ערי יא"ט ש"א חן פון חים) ונביא רש"י ראה בני יכפוי כלל כתיב יאלו
 מונו : (ג) הנזכרת לדעת כי שורש פרה עשהח לש"א ענינים ענין דאון וכלאון רז"ל חפריין נחשו ויחילשון חן וענן שני כדעת
 התרגום לשון פריה ורביה והחילוק שנייהם לדעת רש"י לענין חן לאו חורשו דיוסף קח חפריין ויוסף עצמו דהוח בעל חן חס כן לא שייך
 בו ענין הדבקות והיו שני אלו כתיב בן פרה כה"א כסיף (חין לייט ועליג' חן חן יוסף) לכן הוודקדק רש"י לומר חתי"ו היא חת"ו לשון
 וחתי על זה ראה כמו דברת בני אדם ונקרא חלל הוודקדקים נחות הלשון (וכל"א חו"א חן וכו' עכ"ל) חלל לדעת התרגום שהוא לשון פריה
 ורביה ולא חו"א חן חפריין רק חורשו דיוסף חתי"ו ולאו תיקון כלשון חפריין חזק הדבקות בן פרת יוסף (דוגר כרובט פון יוסף) :
 (ד) כתב הוודקדקים דנקודת לשון יוקר (כל"א חין ואלך כשטיט חין קיין גוויימי דייט) היא בכלל חוקים נקודות הלוי (דוגר חין חין חן)
 דווארט נכחטין גליין לויטין חן) ודיברו וכלל שנייהם הוא זה כלשון יוקר' דרכו לכות עם שמוס הלנו ד' ונוסח דכחל בודתי ח' חפסר
 לבר

כ טרבו דאשר מן שמיני מינו פירו ארעא
 ברכות בו שמיני ועיקרי סגנין : כא נפתלי עזר
 קליל דמי לאיילא דרהיט על שיני טרביא מבשר בשדון
 טבן הוא כשר דער דרון יוסף קמיס והוא אונבו ואור
 למצבים ואימי אימיהא דחקיל קפילתא דלית בה לעשו
 חולקא ובר הנה פתח פומיה בקנישתא דישראל למשכחא
 מקחר מקל לשניא : ככ קרי דרבית יוסף קרי
 דרבית ותקופת וסוף הנה עלך למתקף דבקשת יצרך
 בעובדא

טובי דאשר מה שמינה היא ארעא וארעיה תחף
 מספקא מפנקי מלמיא דבני ישראל :
 נפתלי אגוד דקליל למכשר בשדון טבן והוא גשר
 לאכונג יעקב מן שירקא דהוא עד דרון יוסף קמיס והוא
 נחית למצבים בשעה זערא ואימי אימיהא דחקילא בפיל
 מן פלשין דיוסף רקשהרא פתח פומיה בקנישתא דיעקב
 לישניה חלי דרובשא :

קרי דרביתא יוסף קרי דרביתא ותתחמי לך למתקף
 מדמי אגא יוסף קרי לגרפנא שתילא על מבוגעין דמיין
 דשלחת שורשיה לתחומיא ופטיית שיני כל כיפוא שלחת
 ות קל תרשיהון למצראי ות כל חפימיהון דחור דזימנא דארביי ותך
 בארתיבא מיננא דתנה לפרעה ותו מפריזין
 מדקד ואתרין דין הוא אכרי רמלכא יחי ויתקיים אפא דמלכא
 דרב בחובקתא וזעיר בשניא ותו בנתהון דמלכא
 וקנתייהון דשלטנא מרבו עלך על פונא ומציתו עלך מן חרפנא
 ותו מרמון מדקד שירין עמון קמילין מינין
 וכל קמי דתב סבירין דאחתיא עינד ומסתקלן בפתא
 מנהון חס לך יוסף קרי דלא תליהא עינד בפתא
 מנהון ותו קנתייהון דמלכא

באר רחובות דקדוקי רש"י

לפרש מלת שור כלסון זוו וכי יעקב עכשו מלוה שיצדעו כנות מזרים לראות תפארת הוד יוסף והלא הם כבר צעדו לכן קאמר רש"י כינו
 לשור והנה לומר חסר במקרא לת"ד השימוש וכלו כתיב לשור והיינו לשון תקור (זו לוגין) ויעקב מספר מעשה שהיה : (ט) רצה
 לומר חס נפרש מלת עלי כפרושה בכל מקום אין לוכיאר ופירוש כלל צעדו (זיא הסין גשריטן) עלי שור (אויף זו לוגין) לכן קאמר דמלת
 עני

רשב"ם

המלחמה יסובו של ג' אחר עקיבן של ישראל שכן דרך כשיוצאין למלחמה יוצאין תחילה וכחזרתן הם אחרונים לשמור את השבטים מן המלחמה
 בן ירדפו האויבים את הרים : (כ) מאשר שנינה לחמו כי מאשר היו מביאין שמן וית וטענין מאכלס בשמן . וכן אמר משה ונג' .
 מוכנים אזה . יברכו וישראל יהיה רצוי להם לפי שטובל בשמן רגלו : וזו יתן מעדני נלך ונס של שמן היו גובין עוננו מלכי ישראל למסות כו
 לצדן את כשרם כדאמרינן בתנחומא אפי' קונן של אהיה של ונמה סבין אותם שיסיר את השער ומצדן את הכפר . כמו היתה לי
 עדנה כשר חלק : (כא) אילה שלמה . גבורים קלים כאלות כדכתיב (וכנחלים על ההרים) למהר : הנותן אמרי שפר .
 כשכס מן המלחמה ממהרים מתוך קלותם לכשר בסורות מוספרות של נחמן המלחמה וכדכתיב וזולון עם חרף כפשו לנות ונפתלי על ארומי
 שדה כדרך הכנחלים הרעים על מרומי הרים : (ככ) כן פורת יוסף כן פורת עלי עין . הרי פסקו זה דוננות לחנאים כראש המקרא אלא
 שנוכר במי הוא מדבר ומור ונפול חצי ראש המקרא ונוסיים דבורו . כמו נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולס . כי הכה איביך ק' כי
 הכה

מכלל יופי

עקב לפי שהעקב סוף הגוף רוצה לומר והוא יגודנו בסוף
 בד"ה ואף על פי שנוכרו החלה בו על כפור כגוד בא ודך
 העין כי כזכרו ספור בני ראובן בתחלה זכר המלחמה שעשו
 הם עם ההגריאים אם כן המלחמה הזאת היתה לבני גד וזכר
 ראובן וצוי שבט מנשה עמהם כי עזרום : (ג) (ומאשר
 עמיה לחסו) . באמרו מאשר במס נראה כי על מקצת
 ארצו אמר שהיתה שמונה ולחמו הוא ארצו כי היא המ ציאה
 הלחם והלחם כלל לכל מאכל כלומר מאשר הצא ברובה
 לעולם כי שמונה תהיה לחמו כלומר ארצו המוציאה לחמו
 התי' דשנה ושמונה כן' בשרש טן ובשרש שמון וחין בארצו
 התי' הרבה לדוב וכאמר משה דכתיב לגי וטובל בשמן רגלו
 וכן שאר פירות ארצו היו שבטים : (והוא יתן מעדני

וכשר לחם פירש שמונה על מלך) לפי שארצו תהיה
 לחמו וירנה בו עונה או חלה שמונה ישלחו מפירותיה
 שהוא לשון נקבה : למר'כים למעדן ובשורש
 לחם פ"א :
אילה (כא) שלמה . האילה היא מהירת התנועה
 ויהיה משל לחרק כן אבינו עשה חנפתלי
 ושם בקלות לנאמר דבורה ששלחה להלחם עם קינרא וכמק
 העין כתן אמרי שפר כזירה שזרבוהו ודבורה :
 (שפר) . הרגום כראזיז לט יפה האר שפיר בריוא וכן
 בארבות דתיאלד מלכי ישראל : (ככ) (בן פורת
 יוסף) . העין כמו האב המוליד הענפים והפרי ולפיכך יקרא
 גם הענף והסעיף בן לפי שהוא חולדת האילן בן פורת יוסף
 וכן

בג וימררהו ורבו וישטמהו עינא דמניא חרין שבטין יפקון מבגוהי
 בגלי חצים : כד נתשב ביתן קשתו יקבלון חולקא ואחסנתא : כג ואתמררו
 נפשו זרעו ידיו מירי אביר יעקב משם רעה יתיה ונקמוהי ואעיקרליה גברין גברין
 בעלי חיותא : כד ותבת בהון גביאותיה אבן
 על דקיים אורייתא בסתרא וישו בחוקפא רוחצניה בכן יתקמא דהב על דרעותיה
 ואחסין מלכותא יתקף דא הנתליה מן קדם אל תקפא דיעקב דבמימריה ון

אבהן

רש"י

פירוש . ענין דרשוהו ענין של יאוש בורעו עין הרע . ואף כשבין חכמה ואפריס ברכס כדניס שאין עין הרע שולטת בהם :
 (כג) וימררהו ורבו . וימררהו פטיסר ואשנו לאשרו לשון וימררו את חייכם : ורבו . כשעו לו חמוץ
 כשיריב ויחין הלשון הזה לשון פעלו אלא כן היה לו לינקד ורבו כמו חכם מי מריב אחר רבו וגו' . ואף אם לשון רבויית חצים הוא כן היה לו
 לינקד יתיה ללשון פעלו כמו שמו שנים הוא לשון הושחו וכן רמו מעט הוא . לשון הורמו הלא שלשון הורמו . והוא שמו על ידי אחרים ולשון
 שמו הורמו חכו מתליהם הוא משוממים את עצמם כתרוממו מעצמם כעשו אשמי ריב (טו) . וכן דומי וישבי אי כמו נדמו . וכן תרגם אונקלוס
 בעקויה : בעלי חצים . שלטנס כחן . ותרמונו לשון ותייה החכמה (יו) איתן שבי רחמיים לחלק עמו נחלה : (פר) וחשב
 באיתן קשתו : כתישבה בחוק . קשתו . חוקו : ופגוהו ורועידו : ויהיה כתיבת טבעת על ידו לשון זכר חוטו ואת היתה
 לו ידיו הק"ם הוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אכן ישראל עקרו של ישראל לשון האכן הראשה לשון מלכות ואונקלוס אף הוא כך
 תימנו . וחשב . ותבת בהון גביאותיה החלוטות אשר חלם על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הוא ולא הלשון עברי שבוקרא
 נשוי ונקמא רוחצניה תרגום של כתיבת קשתו וכן לשון התרגום על העברי ותשכ כבואתו . כשכיל שאיתנו של הק"ם היתה לו לקצת ולמכסת
 כן יתקמא דהב על דרעותיה לכן יפגו זרעו ידיו . לשון פו : אבן ישראל . לשון נטרקון ואכן חכהו וכן יעקב וכמו :
 כאל

באר רחובות דקדוקי רש"י

עלי תפרש בחקים חלתי כשבילופי ושושועדו (ויהי הכין גשריטן) עלי שור כשכיל למה (אוס וילן לו לוגין) : ואם תשאלני למה ותקך רש"י
 הסדר לפרש בתחילה מלת שור קודם מלת עלי היווקדם בקרא אטיבך דמלת עלי כתיבת טעם היא למלת שור כמו זכתם רש"י כשכיל
 לשור חסין כלזון אלא נדע כי שור מלת שור אין למו תועלת כתיבור מלת עלי : (טו) הוירכת לדעת דמלת פֿעלר היא מן התיבות
 שמורות הפועל כפועל בדבר אחר (ויהי הכין אחרין גויערקט) ומלת פֿעלר אין התיבות שקבלו הפועל מן אחר
 (ויהי ויחריץ גויערקט מן אחרין) לכן כתב רש"י דאין לפרש מלת ורכו לשון פֿעלר (ויהי כרידן חרין מיט אים געניקט)
 דאם כן הוילינקד [קבר] כמו חכמה מי מריב אחר קבר הקוץ תחת הריש וכן לענין רבויית חצים הוילינקד [קבר] (ויהי הכין גשמיין)
 ומדקוד הריש כפועל ודאי החולם היא פמורת מלאטם וכתלו כתיב [קבר] והינו לשון פֿעלר (ויהי ויחריץ געניקט)
 ומ' זכתם עוד הלא לשון חרמונהו הנה לומר הא דאחרתי דמלת ורכו לשון פֿעלר הוא וכל מקום לאו לשון
 פֿעלר מתהיה תאום דוילי ורכו לשון פועל עומד הוא כדכתב רש"י בן יצחק כעשו (ויהי הכין אחרין געניקט)
 געניקט) ומלת פֿעלר הוא עיקר הפועל מן האחר אלא כתיב פֿעלר קאמר ויה שמדייק כמלת דעו רכו כתיבוימי יאליהם
 נבו וכלהו דיוקא לרעת רש"י אכן המדקדקים אינן מודים לו כדמקום דלא עלינו כשום מקום לשון פֿעלר עומד
 בענינו ועיין בספר השמים אטיבך הרי דק כשארם רכס : (י) לדעת רש"י כמלת חצים הוא השורש מן מענין חן (כל"א)
 פֿעלר) והדגש שתיך הנדק עשייע ליה דמורה שמרון לדיק אית אלתעצית השורש ולדעת התרגום הוא השורש מנה דק שחמסר ה"א השורש
 דכסוף

רשבים

כזה אורייתא יתבתו עד חתי רשעים ה' עד חתי רשעים יעלחו : הכל הכלים איתו קבלת הכל הכל הכל . ויתקן ה' לאדרי
 כתיב יתקנה תרגום אובי אף כאן כן פורת יוסף כן הפניתי וידל יוסף ועל נוח הוא גדול כן פורת עלי עין . גדל ורכה על עין להסתכל
 למעלה מן העין קונתו ויבין פנות וזרים לנדה כל אחת ואחת עלי שור . לשון ראייה כפל לשון אל עלי עין . כמו ויתקנה אשורנו
 שהיו כמות חלמים לועדת והולכות לראותו כמו אלת מוטיטר וחכרותיה . ומתוך כך וימררו ורובו עתק שנתנה אלת מוטיטר עיניה
 כה העליכחו כמות האשוריים : (כג) ורכו . כפל לשון אל חצים אכפסוק כמו יאשו עלי רכיו . מניו . ולכן הוא נדגש . הכל
 שמונת חכמה יאמר אשר הכו כמי ישראל . כמו וינקם קיוו מן שב שבו . כן יאמר מן הרב רב עם ישראל רבו . ומרמה
 אפסוק לשון הרע של מוטיטר לחצים כדכתיב חן שמוט לשונם מרמה דבר . וירכו את לשונם שקר . ורכו וימררו ורכה
 כמו

בערבא דריבונתך ובערבא דאחד קדמי. אגא לך לטעם
 שתילא על ספרין דמיין השלחת שירשעה ומכבת שיני
 כיפא ובערבךהא בששת גל אילני סקא בן כבשקא יוסף
 דרי דהקמתך ובערבך טביא כל חרשי מצראי וכד הו
 מתקין קדמד הו בנתהו דשלטוניא מתלבן על טבריא
 ושרתן לקמך שירין גמלאין דתבא מן בגלל דתמלי
 עינך בהו ולא תליהא עינך בתרא מנהו למתחייבא בהו
 ליום דנא בקא : כג ומפרדו ליה ונצו ליה כל חרשי
 מצראי ואוף אכלו קורצו קדם פרעה סברין לביהמא וליה
 מן יקריה אמרין עליו לישן תליתיא הקשיה בנידון :
 כד וסדרה למתב לקדמיתא תקוף איקריה דליא
 למשמשא עם רבנתיא ואתפדרו ידיו מן ההורא ורעא
 רבש יצריה מן אידן תקוף דקביל מן יעקב ומתמן
 וקא למתו פרנסא ולאיתתקרא בגלוף שמהו על אצניא

דישראל

רשב"ם

דמלכא ורנתייהו דשלטוניא אמרין אילין לאילין דין הוא
 גברא חסידא יוסף דריא הלך בתר חיוו עיניו ולא במר
 ויקהיר ליביה ארום חיוו עיניו ויהנהיר לביה מוקדו בך
 נשיא מנו עלמא בני דרון יקום מינך תרין שבתאי מנשה
 ואפרים ונקבלו חילק ואחסיא עם אחיהו בפילוג ארעא :

אמרין לקבליה ולא יבלו ליה כל חרשיהו דמצרים וכל
 חסימין אמרו בשמיה קדם ריבוניה אכלו קרצויה קדם
 פרעה טלפא דמצרים מן בגלל למתחייבא וניה מן יקריה
 אמרו עליו לישן תליתיא בפלטרין דפרעה דבנהר קשי
 עליו היך גיבא :

ואשרי חקפא רוחצניה בשני ידיו ורעיו ובעא בחמין
 מן חקפא דאביו דיעקב דמתחות אדרע גבורתיה סבדרין
 ואחיש שבתאי דישראל :

כירכן

כמו סכו מן סכב . להלי ורובו מן רכן . רבו שטרות בלע"ז : (כד) ותשכ באיתן קשתו הקשת החזק שקורין אלכלטרא חוסין
 איתו על עץ איתן וחזק שקורין פורקא והמוטך בקשת החזק : הוה אדם חזק מאוד מוטך את חבל הקשת כזרועו וכפפין ורועיו עד
 גופו ויורה החזק למחזק . ואם הוא חלש אינו יכול למשך החבל . וכן פירוש התקראות . מזרים ירו כו חצים וכתנניהו ככית הספר
 וענו כככל רגלו והוא ילא ויולך עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואסרם כדכתיב לאסור צריו כנפשו : ויפוזו ורועי ידיו
 ככלפו ורועיו כחוטבו חבל הקשת וירק חיצו עליהם כי חיש חזק היה למשך הקשת איתן שקורין פורקא וכן מצינו רועו אלל דריכת
 קשת . כדכתיב ונצתה קשת כחוטבו ורועיו והלשון דריכת קשת וכן כי חשך כתתו כי ותנחת עלי ידך ויפוזו כנפשו . כמו ויהי ידוד
 חפזו ומסכרו . פוזו כידים : כירכור כרגלים ויפוזו מן פוזו . כמו יסוכו מן סכב : מדי אביר יעקב . ע"י הקט"ה כ"ו לו זה
 הנחזק והחוטב . אביר יעקב כפל לשון רועה אכן ישראל וכן אביר הרועים אשר לשלול וגם הרועים קרויים אבירים על הכקר
 והשורים הקרויים אבירים כדכתיב עדת אבירים בעגלי עמים : וכן סבוכי פרים רבים אבירי כסן כתרובי . מדי אביר יעקב מן
 גרם נך הקט"ה עתה אביר יעקב : האלהים הרועה אותי עד היום הוה סיגל די גדולתך ון ואתי בתנאים . משם הקט"ה גרם להיות
 רועה אכן ישראל משפת ישראל כלכל יוסף את אביו ואת אחיו . אכן לשון אב ומשפתו ין יתירה כמונו"ן של טעמן ועורן . ומ"ס

מכלל יופי

וכן מנות צעדה וובא בן כלשון נקבה ואמרפרת וכן בנורי
 צעדה עמישור לפישוקרא גסכן ישיבי פארה והוא
 הסעיף והיא פארה שהיא כלשון נקבה וכן אמר כסעפורניו
 קנובלשון נקבה כמו שאמר שוחלכ"ט אחבשה לי
 החמור וארכב עליה לפישוקרא חמור ויקרא בהמה וכן
 טווח כס שלמה רעך עד כא השמש חשיכנו לו לפישוקרא
 שלמה וכו' והרומיטלהם ופרת האר לו מן כרשיה
 פירורכו והיו פרת מקובה והוא קמוץ ויאמר לזכר פורה
 ולקב פורה וובא היו במקום האכמו דברים יח
 וקראת אתכסככו וקראתועניו פארה גדלה יוסף
 פארה גדולהעליו עין שלא יכול עלהו ויפרה וירכה כואד כמו
 שאמר תהליסא והיה כעץ שחול עלפלג מיסוכוריו
 בני יוסף רבים וכפל הענין לפי שהיו שני שבטים ופירוש
 בנורכמו בן ואמר כואלה שהירבנותהן הפארותיעלו
 ויארכוכלכן עד שיעלו ער החומה כמו שמעלים גפן

פורה על החומות ואמר בנות ואמר צעדה רועה לומר כי
 פורה מהבנית גבהה עד שצעדה על החומה וובא לשון
 יחיד על רבים דרך קצרה . (שור) . בשורק וענינו חוכמה
 ותרומה חומה שור : (כג) . (וימררוהו) כלומר שהורו
 חציהם עד המרה : (ורכו) ענין הורות החצים והוא פועל
 עבר לגזירה פעול בשקר איזכנג רומו מעט :
 (ורכו) . מן הקל ומשפטו בתשלומן רבו כו סומת
 להוציא את הכנים ולא יכולו ור' יהודה כתב כי הוא
 מפועל כנה המרוכב ומישפטו דוקבלי : (בעלי חצים) . כל
 שהוא ארון הדבר נקרא בן ופירושו אהני חצים :
 (כד) באירון) : האר ופירושו במקום אירון :
 (ויפוזו) . ויהחזקו : (אביר) . קל : (משסרועה) . כישם
 מככור יוסף שנתן לו האל רועה עתה כלישראל . (אכן
 ישראל) . כל ישראל ולפי שהאבן גוף אחד כשרעה לומר
 כל ישראל כאחד אמר אכן ישראל או לפי שישראל עקר בנין
 העולם

אבן ישראל : כה מאל אביך ויעזרה ואת שבי ויברכה ברכת שמים מעל ברכת תהום דבצת תחת ברכת שמים ורחם : כו ברכת אביך נברו על ברכת הווי עד תמות גבעת עולם תהיון דראש יוסף ודקדקד נער ששי אחיו : פ כו בנימין זאב ישראל בבקר יאכל עד ולערב יחלק שקל : כה בל אלה שבטי

אבהו ובנין זרעא דישראל : כה מימרי אלהא דאבוך יהי בסעךך ויהי שבי ויברכה ברכן דנתתן מטלא דשמייא מלעילא ברכן דנבדן ממצמקי ארעא מלרע ברכתא דאבוך ודאמך : כו ברכתא דאבוך יתוספן על ברכתא דילי בריכו אבהתי דתמידו להן דברבניא דמן עלמא יהונון בל אילין לרישא דיוסף ולנברא פרישא דאחיה :

כו בנימין בארעיה תשרישיכינתא באחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהונון מקרבין כהניא קורבנא ובעידן רמשא יהונון מפלגין מותר חולקתון משאר קודשא : כה בל אילין שבטיא דישראל תרין עשר ודא דמליל להון אבהון וברך יתהון נבר דכברכתיה

רשי

(כה) מאל אביך - היתה לך זואת והוא יעזרך : ואת שדי - ויטס הק"ה כה הוה לכן כאלא שבעת לדברי אדונתך והוא יברכה : ברכות שמים ורחם - ברכתא דאבת דאחיה - כלומר יתברכו המולדים והיולדות שהיו הזכרים ומרועין טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להטיל עובריהן - שדים - ירה יורה מתרגמין אישתדלתי עשתי דיחף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחן : (ית) ברכות אביך נברו - הברכות שברכו גברו - הברכות שברכו כלו מרעים מנעת עד ד' קנות העולם שנאמר ופרצת ימה וקדמה זנא מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק - לאברהם אמר לו שח נא ביניך ורחא צפונה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אעננה ולא הראהו אלה ארץ ישראל כלבד - ליצחק אמר לו כי לך ולרעך אתן את כל הארצות האלה והקיימתי את השבועה וגו' או שאמר (ישעיה נח) והאכלתך נתלת יעקב אביך ולא אמר נתלת אברהם : האות - אשה לכן חכמו מנחם בן סרוק : הווי - לשון ברין שהורו בניו אמי כמו הורה נבר (יט) - עד האות - עד קנות כמו (במדבר לג) והתאוויתם לכם לנכול קדמה (שם) אתחולכא חמת : תהיון - אלס לראש יוסף : גזיר אחיו - פרישא דאחיה שנבדל מאחיו כמו וינורו תקדמי בני ישראל ונורו אחור - ועוד ותשב באיתן קשתו על כניסת יצרו כאלת אדוניו וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחן : ויפוזו ורועי ידיו - כמו ויפוזו שיאל הורע מוכין אנכעות ידיו : מידי אביר יעקב - שנראתה לו דעות דיוקמו של אביו וכו' כדאיתא בסוטה (דף לח) ואונקלוס תרגם תלות עולם לשון תלוה ותודה וגבעות לשון ייחוקי ארץ שמעדתו אמו והזיקתו לקבלם : (כו) בנימין זאב יטרף - זאב הוא אשר יטרף כאל על שיהיו כתידין להיות חטפנין (שופטים כא) ותטפתם לכם איש אחשו כפלגא כבסעה וככאל על שאלו שיהיה נזח כלויכיו סביב שנאמר (שמואל א' ו) ושאלו לכה המלוכה וילחם כמולח וכאדום וגו' וככל אשר יפנה ירשיע : בבקר יאכל עד - לשון כוח ושלל היתרגם עדה - ויעוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאלו הוא איומר שמעד כתחלת מכתרו (ס"א כריקתן) וזריחמן של ישראל : ולערב יחלק שקל - חף ומשתקע שמשן של ישראל ע"י כבוד נר שיגלם לכלל : יחלק שקל - מרדכי וחמשתר שהם חכמינו יתלקו את שלל המון שנאמר הנה בית האון נתתי לאסתר : ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש : (כה) וזאת אשר דבר ה' הם אביהם ויברך אורם - והלא יש מהם שלא כרבים אלה קנטרן אלא כן פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם

באר רחובות דקדוקי רשי

דכסוף כדון כל שורש סמוכה"א : (ית) רש"י חודיעך כזה דכמלת שדים כוח השורש עדה ונלקח מלשון התרגום דמתרגם על מלת ירה יורה אשתדי (כל"א גוזרפין) על שם שהזרע יורה כחן : (יט) עשום דנינו ללירות בני ישראל דהיינו ענין הוראת אישור והיתר

רשב"ם

וה"ס של ריהם - ותהי רכנס : (כה) מאל אביך - נא לך בל זי - והוא יעזרך : ברכות תהום - שהתרום עולה ומשקה את הא"י : ברכות שמים - שלח יתא השמים נמוקים ולא ימותו בילדים ומתוסר חלב : ורחם יחף כעון רחם לא ימות העוברים ולענין

ישראל : כה מטיב אלהא דאבדן יהי סיועך ומן
 דמקרי שדי יבדבדן ברבן דנתתן מטרא דשמיא מקעילא
 ומטוב ברבן מברעי תהומא דמלמן ומכסון צמחין מלרע
 דריבין יהונו סדיא דגמף מנהו ומעיא דרבעת בהון :
 כו ברקתא דאבדן אתוספן על ברקתא דברבין ימי
 אבהתי אברהם ויצחק וימיו להיון ברבני עלמא
 ישמעאל ועשו ובל גהא דקטורה ותנשן כל אלון ברקתא
 ונתעבדו כליל דרבי לרש יוסף ולקתריה דגברא דבורה
 רב ושלש במצבים וזהו דיקרא דאחי : כו בגמין
 שיבט מקיף דדיבא שרפיה בצרעיה משרי שבינת מרי
 עלמא ובאחפתייה ותבני בית מוקדשא בצפרא יהון
 בהניא מקרבין אימר תדיא עד ארבע שיעו וביני שמשא
 מקרבין אימר הניג וברקשא יהון מפלגין מותר שאר
 קורבניא ואקלין ובר חולקיה : כה כל אלון שבטא
 דישראל

בירבן חרין דגמף מנהו ומעיא דרבעת בהון :
 ברקתא דאבדן אתוספן עלך על ברקתא דברבין יהון
 אברהם ויצחק וימיו להיון לטובין ומן ברקתא
 ארבעתי אמהותא דממילין בגלממא שרה רבקה רחל
 ולאה ימיו כל ברקתא אילין ונתעבדו כליל דרבי על
 רישי דיוסף ולקתריה דגברא דבורה רב ושלש בארשא
 דמצבים וזהו דיקרא דאחי :
 כדמי ליה לרוב חטוף בתחומיה ותבני מקדשא ובאחפתייה
 משרי אבדן שבינתא דיי בצפרא יהונו בהניא מקרבין
 אימר תמיה ומנהרתייה וגם מטמעי שמשא יהון בהניא
 מקרבין אימר תמיה ומנהרתייה ובקשא יהון מפלגין
 קורבניא דגני ישראל :

וארבע

רשאים

ולענין הקללה כתיב למרע תן להם רחם וזשכיל ואמילו כשיגדלו יהיו השדים צמוקים . ולא זו אף זו : (כו) כרכות אביך גברו
 על כרכות הרי . כרכות אביך יעקב שברכני הקב"ה כדכתיב ובהנה' נאכל עליו וגו' גברו על כרכות הרים כדכתיב סם ופרצת ימה וקדמיה
 וגוור נחלה טובה וכלא זכרים ויעולה וכל הרי עולם . עד תלות . עד סוף נכנות עולם . לשון והתאוותם . תתאלולא חמת .
 וכרכות נעה מוכיחין על פסוק זה . כי הרי לשון ככל של נכנות עולם דכתיב סם ונראש הררי קדם ומחוד נכנות עולם . וזאתן כרכות
 תהיינה לראש יוסף : כו) כתיבין זכא וטרף . על שאלו שהיו נלך ראשון נתכבא שפסע ככל פסיונותיו
 ככל האומות וכתב סם ככל אשר יפנה ירשע . שחכל ככל האומות וגם כתיבין היה עם מלכי יהודה הנדיקים אשר גברו על האומות
 כדכתיב באסא וביהשפט וכיחזקיהו : ולערב יחלק שלל סכן עתהו של זכא . זכא ערכות ישדס . כזכאי ערב לא גרמו לנקר .
 (כח) אשר כרכות . העתיד לבא לו כיון שאמר לנעלה אשר יקרא אתכם
 באחרית

מכלל יופי

העולם קראם אבן על דרך משל : (כה) (מאל אבין) .
 פירושו מאל אבין בא לך זה והוא מה שספר למעלה והיטב
 באיהן קשתו אומר כל זה המוכב בא אליך מאל אבין שיעורך
 ומאת שדי שיברכך כן פירש בשרש מן : (ויעורך) . הו
 ענין שון השמוש ופירושו מאל אבין בא לך זה התוקף שיעורך
 (ואת שדי) פירושו ומשדי כמו שאמר מאל אבין : (מזל) .
 שלשה קמוצים זה אחד מהם זכא מאל עומד במקום ישנים :
 (ברכות מהוה רוכצת החת) . אמרבי ארצו . תהיה מלוחלחת
 מהמים שתחת הארץ עד שלא תהיה יבשת לאחד מן העשבים
 והעצים שייצמחו בה אפילו בעת שלא ירד הגשם : (שדיים
 ורחם) . פי' ברכות ישמים וארץ כיהשמים בהתם המטר כמו
 השדים והארץ כהוציאה הפירות כמו הרחם ואינפ' שזכרם
 כפל הענין לחזק . ולפי דעתי כי היא ברכת חכמים הגולדיים
 הפך רחם משכיל ושדים
 צומקים הופט ולהריקס פ"א
 כשרש שר : (כו) (גברו) .
 כמו יגברו רבים כמוהו עבר
 במקום עתיד וברכתי הנכוואה
 וכשרש שדיים שדיים
 ורחם האם וזכר אחי כן
 כרכות אבין כי שלשה אלה
 חכמים ילד האם והאם

והטונקת :
 יותר אמר כרכות שאני
 מכרך אותך יגברו על כרכות
 הודי שברכו אותי וזהו פירוש אבותי והם אברהם ויצחק והאב
 יקרא הורה כמו האם כי שניהם שותפים בהריון האבנתן
 ההריון והאם מקבלת אותו : (עד תאות) . ענין גבול כמו
 כמדבר לך וההאיותם לכם שפירושו והגבלתם ופירושו כר
 זמן שיהיה קיים גבול נכנות עולם תהיינה הברכות לראש יוסף
 וזכה הגבעות כי הגבעות והרים הם הדבר הקיים יותר בעולם
 השפל וכן אמר ישעיה כל כי ההרים ימושו והגבעות
 תמוטנה וגו' : (ולקדקד) . שרשו קדד והוא מקום שמתו
 של הינוק רופס : (גזור אחיו) . ענין עטרה כמו חוסג
 מנורך כארבה כלומר ראש אחיו ומעוטר : (פז) (ואב
 יטרף) . יהיה כמו הזאב שהוא טורף בהמות וחיות והוא
 אביר לכן בא אל הישוב יותר משאר החיות : (יטרף) .
 ענינו הלקיחה בחטיפה והחכמה בכריתה : (כבוקר יאכל עד
 וגו') . אמרו יותר יהיה מהזאב כי הזאב טורף בערב כמ"ש
 זאבי ערב אבל בנימין בכוקר ובערב יאכל עד אויביו ויחלק
 שללם : (עד) . ענינו שלל חרנום שלל עזאה :
 אסף 77 עז

ז שבטי ישראל שנים עשר וְאֵת אֲשֶׁר-דָּבַר
 לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבַרֵךְ אוֹתָם אִישׁ אֶשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ
 בֵּרַךְ אֹתָם : כַּט וַיֵּצֵאוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
 אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתַי אֶל-
 הַמִּצְרָה אֲשֶׁר בְּשַׁדְּה עֶפְרוֹן הַחֲתָתִי : ל בְּמִצְרָה
 אֲשֶׁר בְּשַׁדְּה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי מִמְרָא
 בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹתְכֶם אֶת-הַשָּׂדֶה
 מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתָתִי לְאַחֲזֹת קֶבֶר : לֹא שְׁמָה
 קְבְּרוּ אֶת אֲבֹתְכֶם וְאֵת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ שְׁמָה
 קְבְּרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ וְשְׁמָה
 קְבָרְתִי אֶת-לָאָה : לֵב מִקְנֵה הַשָּׂדֶה
 וְהַמִּצְרָה אֲשֶׁר-כָּבוּ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת : לֵג וַיְכַל
 יַעֲקֹב רֵצוֹת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֵף רֵגְלָיו אֶל-
 הַמִּטָּה וַיְגַגַּע וַיֹּאסֵף אֶל-עַמּוּי : א וַיִּפֹּל
 יוֹסֵף עַל-פְּנֵי אָבִיו וַיְבַךְ עָלָיו וַיִּשְׁקְלוּ :
 ב וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת-עַבְדָּיו אֶת-הָרַפָּאִים
 לְחַנְּטֵת אֲתֵיבָיו וַיְחַנְּטוּ הָרַפָּאִים אֶת זְשַׁרָּא :
 ג וַיִּמְלְאוּלוּ אַרְבַּעַיִם יוֹם כִּי בָנִי מְלֹאוּמִן
 הַחַנְּטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם :
 ד וַיַּעֲבְרוּ יַמֵּי בְּכִיתּוֹ וַיִּדְבַר יוֹסֵף אֶל-בֵּית
 פַּרְעֹה לֵאמֹר אֲסֹנְא מִצָּאֵתִי הָן בְּעִיגִיכֶם
 דְּבָרוּ-נָא בְּאוּנֵי פִרְעֹה לֵאמֹר : ה אֲבִי
 הַשְּׁבִיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקֶבְרֵי אֲשֶׁר

דְּכַבְּרַתְיָה בְּרִיךְ יְתְהוֹן : כַּט וַיִּפְקִיד יְתְהוֹן
 וַיֹּאמֶר לַהוֹן אָנְא מְחַכְנָשׁ לְעַמִּי קְבְּרוּ יְרֵחִי
 לוֹת-אֲבָהָתִי בְּמִצְרָתָא דְּבַחְקֵר עֶפְרוֹן
 חִיתָאָה : ל בְּמִצְרָתָא דְּבַחְקֵר כְּפִילְתָא דִּי-
 עַל-אַפִּי מִמְרָא בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן דִּי זְבוּן אֲבָרְהָם
 יְרֵת-חֲקֵלָא מִן עֶפְרוֹן חִיתָאָה לְאַחְסַנְתָּ-
 קְבוּרָה : לֹא תַמְן קְבְּרוּ יְת-אֲבָרְהָם וַיְרֵ-
 שְׂרָה אֶתְחִיָּה תַמְן קְבְּרוּ יְת-יִצְחָק וַיְת רַבֵּקָה
 אֶתְחִיָּה וְתַמְן קְבָרְתִי יְת-לָאָה : לֵב זְבִיעֵי
 חֲקֵלָא וּמְצִרְתָּא דִּי-בִיָּה מִן בְּנֵי-חִיתָאָה :
 לֵג וְשִׁיצֵי יַעֲקֹב לְפָקְדָא יְת-בְּנוֹהֵי וּכְנַשׁ
 רֵגְלוֹהֵי לְעָרְסָא וְאַיְתְּגִיד וְאַתְכְּנִישׁ לְעַמִּיהֵי :
 א וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל אֲפִי אֲבֹהֵי וּבְקָא עֲלוֹהֵי
 וַיִּשְׁקֵד-לוֹהֵי : ב וַיִּפְקִיד יוֹסֵף יְת-עַבְדּוֹהֵי
 יְת-אֲסוֹנְתָא לְמַחְנָשׁ יְת-אֲבֹהֵי וְחַנְּטוּ אֲסוֹנְתָא
 יְת-יִשְׂרָאֵל : ג וְשִׁלְמוּרְלוֹהֵי אַרְבַּעֵין יוֹמִין
 אֲדִי בָן שְׁלִימוּרְיוֹמֵי חַנְּטֵיָא זְבָכוּ יְתִיה מִצְרָאֵי
 שְׁבַעֵין יוֹמִין : ד וַיַּעֲבְרוּ יוֹמֵי בְּבִיתָהּ זְמִלִיל
 יוֹסֵף עַם-בֵּית פִּרְעֹה לְמִימֵר אֲס-כְּנָעַן
 אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעִיגִיכֹן מְלִילוֹרְכְּנָעַן קְדַם-
 פִּרְעֹה לְמִימֵר : ה אֲבָא קִיס-עַלִי לְמִימֵר
 הָא אָנְא מֵאִית בְּקֶבְרֵי דְאַתְקִנִית לִי בְּאַרְעָא
 דְּכְנָעַן תַּמְן חֲקְבָרְיָנִי

בריתו רשי

חַכְנָשׁ מִן שְׁמֵר כְּעַבֵּד . יִמְלֵל אֶלָּא כִּיךְ לְחֹזֵק שְׁחַצְקָן וְלוֹי ת"ל וַיִּכְרַךְ חוֹתֵם כֻּלָּם כַּפְשֵׁיָהּ : אֲשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ . כִּבְרָה הַצְּתִידָה לְכַט
 עַל-כֵּן ח' וְח' כִּיךְ חוֹתֵם לֹא הִיָּבֵלוּ לוֹמֵר חַכְנָשׁ חִישׁ חִישׁ כְּכָרְכָתוֹ כִּיךְ חוֹתֵם קֵה ת"ל כִּיךְ חוֹתֵם לְפִי אַתָּן לִי הַיּוֹד . גִּמְרֵת חִישׁ וְכַכְּשִׁין חִישִׁיתוּ
 אֶל זְכַרְכֵּי וְכַכְּשִׁיתוּ קָלוּתוֹ שֶׁל חִישׁ יְבוּל שֶׁלָּא כָּלָן כֻּלָּם כֻּלָּ כְּכָרְכָתוֹ ת"ל כִּיךְ חוֹתֵם : (כַּט נֹאסֵף אֶל עַמּוּי . עַל שֶׁם שְׁחַכְנִישׁ כַּכְּשִׁיתוּ
 חֹל חֻקֹּם בְּחִיתָא שִׁישׁ חִישׁ כֵּל עִבְרִי שֶׁזֶה לְשׁוֹן הַכְּנַעַן בְּכַנּוּן (שׁוֹפְטִים י"ח) וְלִישׁ חִישׁ מְחַסֵּף חוֹזֵי הַבֵּיתָה : (דְּבָרִים כ"ב) וְחִישֵׁי
 חַל עֵן לִיתָךְ (וַיְקַרֵּא כ"ג) כַּלְמֶשֶׁת חֵת תְּכַוֵּןת הַחֲרָן . הַכְּנַעַן נִסְלֵית חַפְּנֵי הַחֲזִים . כַּלְמֶשֶׁת חֵת חַפְּנֵי הַחֲזִים . וְכַל חִישֵׁי
 חַכְנָשׁ חִישֵׁי חֵת לְשׁוֹן הַכְּנַעַן : אֲדִי אֲבֹתֵי . עַשְׁמֵתִי : (לג) יוֹאסֵף רֵגְלָיו . סַכְּעָס רֵגְלָיו : וַיִּגְוַע יוֹאסֵף .
 זְמִידָה